

HARP HATIRALARIM

Şahap Azmi Öçalır

Şahap Azmi Öçalır ve "Harp Hatıralarım" – 1

Atıf ÖZBİLEN

Şahap Azmi Öçalır, anne tarafından dayım, baba tarafından, "babamla teyze çocukları", yakın akrabam olur. Birinci Dünya Savaşı'ndan Kurtuluş Savaşı'mızın sonuna dek gerek ateş hattında, gerekse cephe gerisindeki çeşitli serüvenlerini dinlemeye can atardık. Paylaşamazdık onu. İsterdik, dayımız gelsin, gece yatısına kalsın, ilginç savaş anılarını anlatsın bizlere...

Sonra bir gün bunları yazmayı düşündü. Yazdı da. "Harp Hatıralarım" 1961 yılında tamamlandı. O zaman Kırıkkale'de görevliydi. Yapıtını bitirdiği gün derin bir nefes aldı. Çevresine, "Çocuklar" dedi, "çok şükür eserim sona erdi..." Hemen oracıkta bu mutlu sonuç kutlandı.

Harp Hatıraları koltuğunda, akşam evine geldi. Yengeme de müjdeyi verdi, "Hanım, bugün eserimi tamamladım."

Ramazandı. Hem de Kadir Gecesi. İftardan sonra üzerine bir ağırlık çöktü. Yemeği fazla kaçırıldı desek değildi. Bir çeşit sancılar falan derken doktora haber iletildi. Doktor geldiğinde dayım ruhunu teslim ediyordu. Kurtaramadılar. İlk kriz alıp götürmüştü onu. Kırıkkale'de toprağa verdiler.

İlk acılar sönmeden yengem, eşyaları topladı, oğlu Esat'ı aldı ve Üsküdar'daki evlerine döndüler. Mutlu anılar gerilerde kalmıştı. Yengem çökmüştü. Boynuma sarıldı. Ağlıyordu. Sendeleyerek gitti, bir bavul açtı. Harp Hatıraları'nı çıkardı. Elleri titreyerek bana uzattı. "Al bunu" dedi, "en çok sevdiği yeğeni sendin, bunu sana emanet ediyorum. Hatıralarına düşkünlü bilirsin. Yayınlayamadı, ömrü yetmedi buna. Sen yayınlayabilirsin belki bir gün..."

"Harp Hatıralarım" 90 daktilo sayfası tutuyor. Bir "Başlangıç", sonra bir de "Elli Yıl Önce Karada Yolculuk". Bunlar metin dışında kalıyor.

"Harp Hatıralarım"ın ilginç bir yazı dizisi olacağını umuyorum. Bu bir "vasiyet" gibi. Sorumluluk içinde bu görevi Güney aracılığı ile yapabileceğimi düşündükçe bir çeşit mutluluk duyuyorum şimdiden. "Başarılamayacak ne var" diye düşünülebilir. Öyle değil. Bir kez, dil koyu Osmanlıca. Cümleler de uzun. Günümüz diline aktarılması gerekli. Bu da ayrı bir sorun. Yapacağım bunu. Sağ olsaydı, o da böyle isterdi. Bu isteğe uyacağım.

Şimdi metin dışındaki "Elli Yıl Önce Karada Yolculuk"u şuracıkta özetleyebilirim:

"Develerle yolculuğu bilir misiniz siz? Nereden bileceksiniz... Bunlar benim anılarım, elli yıl öncesiyile ilgili. Develerle yolculuk, Birinci Dünya Savaşı sonuna dek süregidiyor.

Bahar gelince, çevremiz zenginleri yayla hazırlıklarına başlarlardı. Yaylamız, Torosların göbeğindeki 'Bürücek' idi.

Adana'da devecilerin mahalleleri vardı. 'Deveciler Mahallesi'nde otururlar, nakliyecilikle uğraşırlardı iller, ilçeler ve köyler arasında. Bir özellikleri, develerinin tek sayıda olmasıydı. Üç, beş, yedi gibi. Çift

sayıda develer onlarca uğursuz sayılırdı. Develer kendi yetiştirmeleri, iri yapılı, bol tüylü ve kuvvetli hayvanlardı. Katardaki develerin öncüleri erkek, ağrbaşı, yaşlıca ve kabadayı olmalıydı.

Develerin 'Havut' denilen semerleri üzerine 'Mahfe'ler bağlanırdı. Mahfelerin üzerleri, hanımların özenle işledikleri renk renk örtülerle kapatılırdı. Bu süslü örtülerin ön ve arkalarında özel pencereleri vardı. Mahfeler iki taraflı olurdu. Herbirine bir kadınla bir çocuk bindirilirdi. Ayrıca minderler ve yastıklarla donatılırdı. Yaylamız Bürücek, Adana'dan yüz kilometre uzaklıktaydı. Gülek Boğazı'nı geçince, Tekir yaylasına çıkınca Bürücek karşıda görünürdü. (Ben derim, bugün de öyledir.) Yaylamızda kırk ev vardı. Büyüklü - küçüklü ve bağlı - bahçeli.

Göçe dönelim yine.

Birkaç aile, önceden anlaşarak, yolculuğa birlikte çıkarlardı. Bir de gelenek vardı: Gösteriş. Develere, ayaklarına dek uzanan ziller bağlanırdı. Başlarına da süslü başlıklar.

Baharla sıcaklar çökerdi Çukurova'nın üstüne. Yine de göç sabahın erken saatlerinde başlardı. Çan ve zil sesleriyle mahalle ayağa kalkardı. Aslında günün sıcaklığında yola çıkmak doğru değildi. Değildi ama, gösteriş geleneği de çığnenemezdi ya... Mahallede bir gürültü, bir patırtı. Seyirler, helalleşmeler, uğurlamalar...

Erkekler avcı elbiselerini giyerlerdi. Süslü eğerli atlarına binerlerdi. Çifteleri, fişeklikleri omuzlarında.

Deve katarlarının önünde bir merkep bulunurdu. Öncü gibi. Bu merkebe genellikle deveci, sırasınca uşağı binerdi. Öndeki devenin uzun yuları bu merkebin palamı altına bağlanırdı.

İşin ilginç bir yönü var. Bunu çok kimse bilmez. Develerin yürüyüşlerine uysun diye katarın merkepleri tembel ve zorla yürüyenlerden seçilirdi. Deveci bu merkebe biner, ayaklarını sallar, merkebi yürütmeye çabalırdı.

Tiryaki develeri bilir misiniz? Sırası şimdi, anlatayım. Deveci merkebinin üstünde, ayakları da habire sallanmakta. Dudaklarında sigarası, dumanı üstünde. Savurur dumanları. Arkasında katar başı deve. O da, dumanı çeker de çeker. Etkiler onu duman, tiryaki olur çıkar.

Sırası gelir, deveci merkebinden iner. Yerine ya uşağını bindirir, ya da oğlunu. Katar başı deve dumansız kalır. Başlar huysuzlaşmaya. Mahfenin ön penceresinden büyük hanım seslenir deveciye. Deveci de sigarasını tazeler, döner merkebinin başına.

Böylece konak yerine varılır. Burası bir pınar başıdır. Gölgeliktir. Düzlüktür. Develerden inilir. Denkler çözülür. Çadırlar kurulur, ateşler yakılır. Yenilir, içilir. Gece yarısına dek istirahat edilir.

Sonra çadırlar sökülür, denkler yüklenir, ateşler söndürülür ve katar yola düzülürdü.

Böylece dört kez konaklamadan sonra, dördüncü günün sabahında yaylamıza kavuşabilirdik."

Not: Bürücek bugün, Çukurova'nın turistik özellik taşıyan bir dağ köyü niteliğini taşımaktadır. Altında arabası olan varlıklı bir aile, akşama doğru Adana'ya gidebiliyor, örneğin sinemasını seyrediyor ve aynı gece Bürüceğe dönebiliyor.

"Harp Hatıralarım" – 2

BAŞLANGIÇ

Bu küçük eser bir roman, bir hikaye değildir. Bu, Birinci Dünya Savaşında, çöllerde geçirdiğimiz kanlı serüvenlerin ve sonra da Kurtuluş Savaşımızda, ordularımıza gıda maddeleri hazırlamak ve yetiştirmek için üzerimize düşen görevleri, o günlerin zor şartları arasındaki başarımızın gerçek tarihidir.

Sekenesi Türk olmayan ülkelerde, kum çöllerinde başkaları için dökülen Türk kanının nedenini bu eserde okuyacaksınız. Ben gördüklerimi ve yapabildiklerimi yazdım. Takdirden çok olaylardan ders almak, okuyucuların, öncelikle Türk Gençliğindedir.

Kırıkkale: 1961

Şahap Azmi ÖÇALIR

1330 (1914) yılında İstanbul Sultanisinden (lise) mezun oldum. Yaz tatilini geçirmek üzere, memleketim Adana'ya dönerek anama, babama ve bir düzineyi bulan kardeşlerime kavuştum.

Osmanlı İmparatorluğunun siyasi ve askeri durumunda ve halk çoğunluğu arasında bir fevkaladelik görülmüyordu. Herkes işlerinde güçlerindeydi. 19 - 20 yaşlarında olan bizler ise Toroslardaki Bürücek yaylamızın çam, ladin ve çeşitli ağaçların süslediği ormanlarında, buz gibi suların fışkırdığı derelerinde, zümrüt yeşili yamaçlarında dolaşıyor, bir yandan da yüksek öğrenimimize hazırlanıyorduk.

Dünya barut fıçısı üstünde olunca yaylacıda huzur kalır mı? Aklı başında olanlar Adana'dan haberler beklemekteydi. Öyle ki, her an gözler Gülek Boğazı yönündeydi. Belki bir yolcu, belki bir haberci gelir diye...

Sıcak bir Temmuz günüydü. Biri bağırdı:

- Tekir'den bir kıratlı geliyor!..

Evlerimize koşuştuk, dedelerimizden kalma tek gözlü ve açıldığında bir metre kadar uzayan dürbünlerimizi alarak yolcuyla ormanlar arasında izlemeye koyulduk. Sonunda yolcu geldi. Kırat soluk soluğa ve kan ter içindeydi. Yolcu dediğimiz de, yaylamızdan, nüktedanlığı ile tanınmış rahmetli Arnavut Hüseyin Efendi'ydi. Atından inmesine fırsat vermeden etrafını sardık Hüseyin Efendi'nin.

Bir komutan gibi dimdik duruyordu, üzengiler üzerine ağırlığını vererek:

- Mektup falan beklemeyin benden, dedi. Sizler burada, dünya ile ilişkileri kesilmiş insanlar, haydin bakalım hepiniz Adana'ya. Umumi Seferberlik ilan edildi. Şehirde, köylerde davullar çalıyor. 1305 (1889) doğumlulara kadar yarın, 1306 - 1310 (1890 - 1894) doğumlular da birkaç güne kadar askerlik şubelerine başvuracaklar...

Hüseyin Efendi atından indi. Aldık bir kenara, üşüştük etrafına. Yaşlılar bir tuhaftı. Biz gençlerin yüzleri gülüyordu. Seferberlik, cephe, düşman ve dövüşecektik öyleyse...

Hazırlığımız bütün gece sürdü. Azıklarımız, giyeceklerimiz ve atlarımız, hepsi, hepsi hazır. Şafakla ilk 53 kişilik kafemiz hareket etti. Günlerce süren göç yolculuğumuzu bu kez bir günde tamamladık. Bütün bir tek günde. Adana'ya vardığımızda minarelerden yükselen yatsı ezanı, kutsal nağmelerini kalplerimize perçinliyordu.

O zamanın deyişle hizmeti maksureye, yani yedek subay olmaya hak kazanmıştım. İlk işim askerlik şubesine uğramak oldu. Gerekli işlem tamamlanınca, şimdiki Suriye'nin başşehri Şam dolaylarında Baalbek'te açılmış olan İhtiyat Zabıt Talimgahına (Yedek Subay Okulu) gönderildim. Okulu başarı ile bitirdim. Oradan Halep'teki makinalı tüfek kursuna katıldım. Kursta da başarı gösterdim. Atış denemelerindeki üstünlüğümün ötürü öğretmenlerimiz Alman Komutanlarından "meç" ve madalyalar aldım. Çok geçmeden, Trakya'nın Lüleburgaz ilçesinde bir fırka (tümen) emrine atandığımı öğrendim. Savaşın dehşetini kavrayamayacak kadar gençtim, bu yüzden de mutluluk duyuyordum. Yanık Anadolu türküleri dudaklarımda, sanki bir düğün alayına katılıyor gibiydim...

LÜLEBURGAZ'DA

Lüleburgaz'a vardığımda Tümen Karargahını ve birlikleri ilçe dışında, portatif çadırlarda buldum. Tümen komutanı Albay Mustafa Şekip Bey'di. Uzun boylu, iri yapılı, üstelik babacan tavırlı bir albay.

Belgelerimi inceledikten ve beni soruşturma yaparcasına dinledikten sonra:

- Tümen Genel Kurmayında çalışacaksın, dedi. Ben de, Tümen Kurmay Başkanı Binbaşı Şam'lı Şerif Bey'in emir ve direktiflerini alarak hemen görevime başladım.

Günler geçti. Komutanlarım bir süre denediler beni. Bir gün karton bir defter verdiler bana. Sonra tümenin şifre miftahı (anahtar) olduğunu öğrendiğim bu defteri alırken komutanım:

- Bunu senin namusuna, şerefine, gençliğine emanet ediyorum, dedi. Canından daha kutsal olarak koruyacaksın. Savaşta vurulursan, esir düşeceğine anlarsan, ilk ödevin bu defteri hemen yok etmek olacaktır...

Ödevim belliydi. Genelkurmayda yazı ve şifre işlerini yürütecektim. Sık sık değişen şifre sayılarını hafızamda tutma çabası işin en önemli yönüydü.

Tümenimiz ve birliklerinde hummalı bir çaba vardı. Elbiselerimiz Alman ordu elbiseleriyle, silahlarımız Alman orduları silahlarıyla değiştiriliyordu. Ayrıca subay ve erlere yün fanila, pantolon ve çorap dağıtılıyordu.

Günlerimiz hep eğitim ve savaş denemeleriyle geçiyordu. Geceleri ise, karanlığa alışmamız için uzun uzun yürüyüşler yapıyorduk. Ancak bunca hazırlığın hangi cepheyle ilgili olduğu gizli tutuluyordu. İstedikleri kadar gizli tutsalar, Mehmetçik yine de seziyordu. Giyim, kuşam ve savaş araçlarındaki değişiklikler, hazırlığın soğuk bir ülkeye, örneğin Moskoflara karşı yöneleceğini belirtiyordu.

Bir süre sonra tümenimizin Galiçya'ya, Alman - Avusturya birleşik harp cephesinde Cevat Paşa kolordusuna katılacağı açıklandı.

Kış soğukları başlamıştı. Yağan yağmurlar, muntazam yollardan mahrum Lüleburgaz ovasını çamur deryası haline getirmişti.

Çok soğuk ve karlı bir geceydi. Çadırımın kapısındaki seslerden sahra postasının geldiğini anladım. Seferi durumda, elbise ve ayakkabımla uzanmış olduğum portatif karyoladan hemen fırladım. Teslim aldığı evrak arasında bir de şifre tel vardı. Şifreyi çözerek komutanımın çadırına koştum. Uyandırdım. Genelkurmay kalemi çadırına geldiler. Emirleri üzerine çözülen şifreyi okudum: "Tümeniniz Galiçya'ya gitmeyecektir, tamamlayıcı emri bekleyiniz."

Komutan durgunlaştı. Bakışları yüzümde:

- Oğlum, dedi. Bu emirden neşelendiğini görüyorum. Henüz erken, ikinci emir gelinceye kadar neşelenmeye mahal yok. Bu tel yazısını benden başka kimseler duymuş olmasın. Artık ikinci emri beklemek gerekiyordu...

Gelecek sayıda "Gazze Cephesine Dönüş"

"Harp Hatıralarım" – 3

Lüleburgaz'daki Tümen Karargahı'nda "Tümeniniz Galiçya'ya gitmeyecektir. Tamamlayıcı emri bekleyiniz." diye gelen emir, birliklerimizdeki eğitim, savaş denemeleri ve gece yürüyüşleri gibi daimi faaliyet ve savaşa katılma hazırlıklarına hiçbir engel getirmeksizin süregidiyordu.

İkinci emrin "gizli" işaretli bir zarf içinde geldiğini biliyordum. Fakat münderecatını gerek orda ve gerekse Gazze yollarında ve hatta gittiğimiz "Çöl" harp cephesinde bile öğrenmem nasip olmadı.

Şu kadar ki, Tümen birliklerindeki efradın çoğunlukla Güney bölgesi, yani sıcak iklim çocuklarından müteşekkil oluşu, -30'dan aşağı düşmeyen Galiçya'ya gidilemeyeşine sebep teşkil ettiğini Kumandanımız verdiği izahat sırasında ihsas etmişti.

Bir aralık bana hitap ederek "Şimdi neşelenebilirsin, çünkü bakıyorum, çoğunuz sıcak memleket çocuklarısınız" dedi. Cevap vermenin askerlik terbiye ve disiplinine aykırı olacağını bildiğimden gençliğimin, vatanıma sevgi ve muhabbetimin verdiği aşk ateşiyle, kumandanımın duyularımı takdir edemeyişini his ve düşüncesi içinde hırslımdan gözlerimden yaşlar dökülmeye başladı.

Pek müşfik kalpli olan Kumandanım bu halimi görünce "İşte bu olmadı. Sizlerin vatan yoluna herşeyi yapmaya ve hatta ölmeye kararlı gençler olduğunuzu kesinlikle anlamış durumdayım. Ödev nerede buyrulursa orada yapılır. Sizleri de böyle biliyorum" diyerek hepimizi teskin etti.

Evvelce değiştirilenlerden yalnız elbiseler geri alındı. İşler tamamlandıktan sonra Marmara kıyılarına yürüyüşe başlandı. Ereğli'den ve buraya yakın iskelesi bulunan köylerden kayıklarla vapurlara ve doğruca Derince'ye nakledildik. Derince'ye daha önce gönderilen konakçı subaylar her ihtiyacı orada temin etmişlerdi. Birliklerimiz aynı intizam ve mükemmelliyetle karaya çıkarak gösterilen boş araziye çadırlarını kurdular.

İlk trenle Tümen karargahı hareket etti. Birliklerin hareket gün ve saatleri yazılı bir programla tespit ve tayin edilmiş bulunuyordu.

Bilmiyorum kaç günlük tren yolculuğundan sonra, Torosların ortasında, o tarihlerde son istasyon Pozantı'ya vardık. Anadolu - Bağdat Demiryolu tabir edilen hattın Pozantı'dan itibaren Adana'ya doğru inşaatı devam ediyordu. Küçüklü, büyüklü tuneller ve arızalı dağlık yarma yolların yapımı yüzünden henüz istifadesine imkan görünmüyordu.

Pozantı'ya yetmiş kilometre uzaklıktaki Gülek istasyonuna gitmek üzere karayolundan yürüyüşe geçtik. Üç gün sonra Tarsus civarındaki adı geçen istasyona vardık. Tekrar tren yolculuğu başladı. "Gavur Dağı" dedikleri Antitoroslardaki Mamure istasyonuna kadar gidildikten sonra tekrar kara yolculuğu başladı. Böylece kara, deniz, tren yolculuklarıyla, inilerek, binilerek, yürüyerek Sina Çöl Cephesinde Şeria nehrinin kenarlarında Gazze'ye vardık.

Cephe, siperler ve ateş hattının içine giriş... Bu, şerefli bir vatan borcu idi. Dini akidemizin hepimize telkin edildiği "Ölürsem şehit - kalırsam gazi" imanı ile savaşa katılmayı sabırsızlıkla bekliyorduk. O günlerde bir emir aldım. 138inci alayın "Mükerre" ismi verilen Makineli Tüfek Bölüğünde takım kumandanlığına tayin edildiğim bildiriliyordu. Bu emri aldığım andaki kadar 64 yıllık hayatımda

sevindiğimi hatırlamıyorum. Çünkü, ben makineli tüfekle yetişmişim. Daha henüz kursta iken, isabetli atış denemelerim bana gurur vermişti. Çok sevdiğim tüfeğimin 250'lik şeritlerini karşımdaki düşmanlarımıza boşaltmak ne kutsi ve şerefli bir ödev olacaktı...

Bölük Kumandanımız, biz Türkleri gerçekten çok seven ve oldukça Türkçe öğrenmiş kıdemli bir Alman yüzbaşısıydı. Bölüğümüzde sekiz adet kızaklı "Hoçkez" ağır makineli vardı. Bunlar çölün kumları üzerinde icabında kızaklarıyla çekilirdi. Onları çeken ve sırtında taşıyanlar bir AT kadar iri yapılı, Kıbrıs cinsi haşeri ve bir çift zincirle zaptedilen merkeplerdi.

Bir hafta kadar cephe gerisinde ve yakınında son tatbikatımızı yaptık. Son emirlerimizi alarak İngiliz Ordusu karşısında ateş hattına ve önceden hazırlanan siperlerimize girdik.

ATEŞ HATTINDA 19 AY

Evet, çölde, Sina Harp Cephesi'ndeydik... Gazze'de ilk defa ateş hattında İngilizlerle karşı karşıya idik. İdare etmekte olduğum ağır makineli tüfeğimin dürbünü ile karşıyı tarassut ettim. Karşıımızdakiler acayip kılık ve kıyafettedi. Hatta başlarında, haki elbiselerinin rengine uydurulmuş, omuzlarından sarkan birer de sarıkları vardı. Verilen bilgiye göre bu zavallılar aylıklı ve İngiliz emperyalist idaresinin o tarihlerdeki müstemleke askerleri "Hindu"lar imiş. Ne için, ne maksatla bu çöllere gelerek kimlerle dövüşüklerini herhalde bilmeyen zavallı sürüler...

Gece karanlığında girdiğimiz siperlerimizden ancak şafak sökerken etrafı ve karşılarımızı layıkıyla tarassut imkanını elde ettik. Güneşin ilk nurlu ışıklarıyla karşıımızdakiler önce devamlı top ateşine başladılar. Arkasından "sanki Türkler susturulmuş gibi" kesif bir kalabalıkla piyade hücumuna geçtiler. Bunda da muvaffak olamayınca, hiçbir askerlik kaidesine uymayan aynı kıyafetteki askerleriyle süvari hücumuna kalktılar.

Takriben yetmiş kilometrelik cephemiz öyle kuvvetli bir durumda idi ki, ilk hattımızdaki çok sayıda makineli tüfeklerimiz karşısında her taarruz erimeye mahkumdu.

Makineli tüfeğimin atışına devam ederken dürbünümde gördüğüm manzara şuydu: Hücumla kalkan her süvari veya atı vuruluyor, düşüyor ve düştüğü yerde kalıyordu. Bir parça ilerleme yoktu. Etrafımız duman ve barut kokusu, düşman safları ise toz ve kara dumanla kaphıydı. Dürbünlerimiz düşmanın feci halini artık gösteremez olmuştu. Ateş hattındaki ilk savaşa katılmamız ve karşı taraf hücumlarının başarıyla defedilmesi hepimizde gerçek bir sevinç ve harbe devam arzusu vermişti.

Çölün yakıcı, kavurucu ve boğucu sıcağı altında bu savaşın ilk akşamı, herhangi bir gece hücumuna hazırlıklydık. Fakat hiçbir hareket yoktu.

Gece yarısından sonra kahraman Türk piyadeleri, aldıkları emir gereğince, İngiliz karargahına baskın yapmışlardı. Karargahı paniğe çevirdikten sonra kaçanlar kaçabilmiş, ölenler yerlere yığılmış, sağ kalanlardan sekiz İngiliz esir alınmıştı. Esirlerden ikisi küçük zabıt, altısı erdi.

Ertesi gün ve onu takip eden bir hafta zarfında esaslı bir çarpışma olmadı. Fakat Ordu Komutanlığının aldığı haberlerden ve karşıımızdakilerin devamlı hareketlerinden, pek yakında büyük bir taarruza hazırlandıkları anlaşılıyordu. Biz de siperlerimizde ona göre hazırlıklı bulunuyorduk.

Yapılacak büyük taarruzun, askeri olmaktan ziyade siyasi bir hedefe matuf olduğu aşağıda kaydedilecek olayları incelemekle anlaşılır.

Dördüncü Ordu Kumandanı büyük asker ve kudretli idareci rahmetli Cemal Paşa'nın harp sonunda neşredilen hatıralarından ve o tarihlerde broşür halinde dağıtılan "Aliye Divanı Harbi Kararları"ndan anlaşıldığı üzere, Osmanlı İmparatorluğu'nun mümtaz bir eyaleti Mekke'de Emir bulunan şerif Hüseyin'in büyük oğlu Emir Faysal "Harp sonu ilk Irak Kralı Birinci Faysal", Cemal Paşa'nın, siyasi maksatlarla ve Araplar üzerinde büyük nüfuz sahibi olduğundan bahisle, kendisini müşaviri has olarak şam'da ordu karargahında daimi kalmasını temin ediyor.

Aradan zaman geçtikçe İngiliz entrikalarına kurban giden şerif Hüseyin, harpte İngilizler galip geldiği taktirde Büyük Arap İmparatorluğu kurulacak ve imparatorluğun başına şerif Hüseyin getirilmekle beraber Hicaz, Mısır, Irak ve Suriye topraklarıyla şimdiki cenup vilayetlerimiz bu imparatorluğa ithal edilerek hududu Toros Dağlarına kadar uzatılıyor. Hayal olan bu anlaşma üzerine gizliden gizliye Osmanlı İdaresi aleyhine ihtilal hazırlanıyor.

İhtilali hazırlayanlar Suriye'nin belli başlı şehirleri olan Halep, şam ve Beyrut vilayetlerinde ve bu ihtilalin büyük kolları ise Osmanlı İmparatorluğu'nun Mebusan ve Ayan meclislerinde azadırlar. İhtilali tertip ve teşvik eden İngilizler, hareketin derhal başlaması için şerif Hüseyin nezdinde tazyiklerini artırıyolar.

"Harp Hatıralarım" - 4

İHTİLALİN AKİBETİ VE SUYA DÜŞEN İNGİLİZ TAARRUZU

Devlet aleyhine hazırlanan isyanın derhal başlaması hususunda İngilizler tarafından Mekke Emiri Şerif Hüseyin nezdinde mütemadi tazyikler yapılmaktaydı. Oğlu Emir Faysal, Şam'da Dördüncü Ordu Karargahında, güya müşavir-i has ve fakat hakikatte, bu hadiselerin böyle neticeler vereceğini evvelden tahmin etmiş olan Cemal Paşa merhumun pençesinde bir rehine idi.

Zaman zaman ve yalvarırcasına Mekke'ye, hasret kaldığı aile ve çocuklarını ziyarete gitmek müsaadesini isteyen Emir Faysal'a, Cemal Paşa bir takım bahaneler icadederek izin vermiyordu. Zira Paşa, ihtilali hazırlayanların tam listesiyle, yapacakları hareketlerin mahiyetine mütedair malumat ve vesaik toplamakla meşguldü.

İhtilalcilerin yapacağı işler ve kimlerden tereküp ettiği tamamıyla tespit edildikten sonra Cemal Paşa, Emir Faysal'ın temadi etmekte olan izin taleplerine muvakkat ederek müsaadesini bildiriyor ve ayrılırken: "Ya Emir, bizim ateş hattımızı geçer geçmez babanız Mekke Emiri Şerif Hüseyin'in, ekmeğini yediği devlete isyan bayrağını açacağını yakinen biliyorum" demekten çekinmemiştir.

Çünkü, Osmanlı İmparatorluğu'nun altınları, Cemal Paşa merhumun kuvvetli zeka ve buluşlarıyla kendi casus teşkilatının elde ettiği ihtilalcilerin hareket tarzına müteallik işlerin yürütülmesine akıyordu. Bu altınlar sayesinde merkezi Kahire'de bulunan "Müttehit Arap İhtilal Komitesi"nden ve hem de bu komite azalarından günü gününe yapacakları hareketler hakkında verilen kararlardan malumat almaya muvaffak olduğu gibi, kendi nezdinde müşavir-i has Emir Faysal'a Mekke'den babası Şerif Hüseyin tarafından hususi kurye ile Şam'a getirilen mektuplar açılıyor, okunuyor ve tekrar kapatılarak yine aynı kurye tarafından sahibi Emir'e tevdi ediliyordu.

Hakikaten Emir Faysal Şam'dan ayrılıp hududu, yani ateş hattını geçtiğinin ferdası günü, babası Şerif Hüseyin, başta kendisi olmak üzere, sülalesinin velinimetini hükümetine isyan ve keyfiyeti ilan ediyor.

Cemal Paşa merhum, mütasavver ihtilalin ve buna dahil eşhasın isim ve hüviyetlerini tespitte muvaffak oldu. Sonra aldırıldığı tertibatla Suriye şehirlerindekiyle İstanbul'daki elebaşları Arap mebuslar ve ayan azaları derhal tevkif edildiler. Şam Ordu Mıntıkasında teşkil edilen "Aliye Divanı Harbi"ne sevk edildiler. Mahkemeleri de süratle sonuçlandı. Böylece, hayalhanelerinde "Büyük Arap İmparatorluğu" yaşatarak, kendilerini ve milletlerini gayelerine eriştireceklerini zanneden ihtilal kahramanları, cezalarını Suriye'nin belli başlı şehirlerindeki siyaset sehpalarında asılmak suretiyle ödediler.

İşte, bir sinema şeridi gibi hulasası yazılan siyasi hadiselerin böylece neticeleneceğini haber alan veya tahmin eden İngilizler, akıllarınca bir yıldırım hareketi yaparak kazanacakları çabuk muvaffakiyetle Türk Ordusunu münhezim etmek hülyasıyla cephe boyunca ve her ne pahasına olursa olsun, umumi taarruza geçmeyi tasarladıkları, her bakımdan müteyakkız ordumuzca anlaşılmış bulunuyordu.

İhtilalcilerin sehpalarda sallandırıldığı tarihe rastladığını sonradan öğrendiğimiz günün sabahıydı. Müthiş bir fırtına başlamıştı. Gökyüzü kum bulutlarıyla kızıl bir renk alırken İngilizler ordularıyla umumi bir taarruza kalktılar. Akşama kadar devam eden kanlı savaşta bizlerden de bir hayli kıymetler, vatan yoluna mübarek kanlarını yakıcı çöl kümlarının zerrelere arasına akıtmak suretiyle şehit oldular.

Fakat Türk Ordu Birlikleri, o hamaset timsali kahramanların şahlanmasıyla düşmanı ricate mecbur edince, süratle ilerlemeye başladı. Zavallı "Hindu"lar perişan bir halde kaçıyor, sığınacak bir taş parçası aramaya çalışıyorlardı. Uçsuz bucaksız bu çöllerde gözlerin, dürbünlerin görebildiği yerlere kadar kum deryasından başka sığınacak ne vardı ki...

İlerledik ve emredilen noktalara kadar gittik. Çöl fırtınası sabahkinden daha şiddetle devam ediyordu. Yeni hattımızda siperlerimizi açıyor, kasaba ve köylerdeki evlerden, mağaza ve ahırlardan söktürülerek getirilmiş tabak tabak düz ve oluklu çinkoları, yıkılmaması maksadıyla yeni açılan siperlere destek yapıyorduk.

Gecemizi umum cephe boyunca bu faaliyetlerimizle geçirdikten sonra, ferdası sabah siperlerimizi, ateş hattını teslim alma sırasını bekleyen kardeşlerimize devrederek ateş hattı gerisine, istirahate çekildik.

İKİ ORDU ARASINDA PEYDA OLAN KUM DAĞI

Kum fırtınası 48 saatten beri bütün şiddetiyle devam ediyordu. İstirahate çekildiğimiz ateş hattı gerisinde, kum bulutlarından göz gözü görmüyordu. Şafak sökerken fırtına hafiflemeye başlamış, gün doğarken tamamen durmuş, etrafı bir sessizlik kaplamıştı. Fakat, yukarıda işaret ettiğim gibi, 48 saatlik kum fırtınası Türk ve İngiliz ateş hatları arasında ve bizim mıntıkamızda takriben iki kilometre uzunluğunda, 20 - 30 metre genişliğinde ve 15 metre kadar yükseklikte bir kum dağı peyda olmuştu.

İstirahate çekildiğimiz ikinci günü sahra telefonundan, derhal Tümen Karargahına gelmekliğim emredildi. Dört kilometrelik mesafeyi yarım saatte ve yürüyerek, kumandanımın huzuruna çıktım. Aldığım emirde: "Sizin iyi bir binici, cesur ve genç bir asker olduğunuzu yakinen biliyorum. Kum fırtınalarının başladığı sıralarda, keşif kolu olarak çıkardığımız on neferlik piyade müfrezemizden üç gündün beri bir haber yok. Maiyetinize verilecek yirmi neferlik bir süvari kuvvetiyle, Şeria nehri vadisini takiben nehrin her iki tarafındaki cephe yakınlarında bulunan köyleri tarayacaksınız" buyurdular. Verilen emir çok mühimdi. Ordumuz hesabına vazifelendirilmiş on neferlik kahraman kardeşlerimizi aramak ve bulmak hakikaten elzem ve zaruri idi. Emri alır almaz derhal harekete geçtim. Yorgunluğumdan eser kalmamış, kendimde hakiki bir zindelik hissetmişim.

Atlarımızı sürdük. Karargahtan 50 kilometre kadar uzaklaştığımızda, Şeria nehri kenarlarında ve nehirden 8 - 10 kilometre içerlerde, kuyu başlarında köyler kurulmuş olduğunu gördük.

Köy, ama hangi köy, bu köyleri, Anadolu ve Trakya topraklarında hepimizin gördüğü, içlerinde büyüdüğümüz kargir, taş veya kerpiçten yapılmış meskenleriyle köyler sanmayınız. Çöllerdeki bu köyler tamamen sazlardan yapılmıştır. İrili ufaklı ve hemen hepsi de yek-diğerlerine benzeyen bu HUG'larda yaşayan bedevi Araplar ne işler yaparlar, ne ile geçinirler, bunu bilemezsiniz. Sazlardan yapılmış her hug'un bir veya birkaç keçi ile, yanında danası bulunan ve hepsi birbirinden cılız bir veya birkaç inek...

Gözcü olarak etrafa birkaç süvari sevk ettikten sonra ilk tesadüf ettiğimiz köye girdik. Buralarda köy muhtarı yerine aşiret reisi veya şeyhi var. Meramımı anlatabilecek kadar konuşabildiğim Arapça ile, günlerden beri haber alamadığımız on kişilik müfrezemizi soruyorum. Onların en büyük sermayeleri yemin. Yeminlerini, gerçek veya yalan, her konuşmalarında tekrarladıklarını yakından bildiğim bu adamlar, "Cenabı Hakkın, Hazreti Peygamberin" üzerine yeminler ederek "görmedik, burada

yoktular" cevabını veriyorlardı. Arama başlıyor. Yok yok, aradıklarımız yoktu. Yürüyüşe devam ediyoruz. Bir köy, bir köy daha, aynı dekor içinde konuşmalar ve aynı cevaplar. Netice, yine yok, yok...

İlerliyoruz. Yanımda giden Aydın'lı Hasan Çavuş, birşeyler sezmiş veya görmüş gibi derhal atından iniyor. Yarı kum, yarı çamur toprak yoldaki ayak izlerini gösteriyor. Hep birlikte tetkik ediyoruz. Netice: Piyadelerimizden bir kısmının ayaklarına, kösele yokluğundan giydirilen tabanları tahtadan mamul ayak izleri... İçimizde ümit dolu bir sevinçle, kah devam eden, kah kaybolan ayak izlerini takip ederek 50 - 60 kadar huğdan teşkil edilmiş büyücek bir köyün kenarına geliyoruz.

Tam bu sırada arkamızdan yirmi erlik bir süvari müfrezesinin, bizi takviye maksadıyla gönderildiğini ve Tümen Kumandanının gizli bir emrinin de getirildiğini sevinçle görüyorum.

Lüzumlu tertibatı aldıktan sonra köye giriyoruz. Köy sakinleri arasında, korkudan mütevellit bir kaynaşma vardı. Bir hissi kablelvuku, "aradıklarınız burada" diyorlar gibi oluyordu. Soruyorum, "yok" cevabı mutadları gibi tekrarlanıyordu. Bu suretle, her nefeste sarfetmeyi itiyat edindikleri yeminlerle "yok" tekerlemeleri devam ediyordu. Bu yalanlardan asabım bozuluyordu. Köyün her tarafını birer birer arayacağımı ve yalanları meydana çıkar da askerlerimi bulursam köy halkını önüme katarak götüreceğimi, köyü de tamamen yakacağımı ihtar ettim. Bu defa cevap yerine sükut...

Süvarilerimiz atları üzerinde birer heybet nümunesiyle dimdik duruyorlardı. Anamur'lu Hüseyin Onbaşıya, "var kuvvetinle trampetini çalmaya devam edeceksin", Kozan'ın Hamam köyünden Mehmet Çavuşa da "bütün nefesini sarf ederek borazanını üfle" emrini verdim. Köyün her tarafını, ellerindeki pırl pırl filintalarıyla süvarilerimiz sarmıştı. Köyün bir yanı Şeria nehrine yaslanmıştı. Bu çöl deryasında akisler yapan boru ve trampet gürültülerine bir an fasıla verildiğinde, çok derinden sesler gelmeye başladı: İmdat, imdat buradayız, kurtarın bizi...

Dünya kurulduğundan beri Türkçe tek kelimenin işitilmediği bu çöllerde "imdat" sesini işitince kendimizi başka alemlerde hissettik. Sevinç gözyaşı damlacıklarım, istemediğim halde bu ihanet diyarına dökülüyordu...

"Harp Hatıralarım" – 5

BEDEVİLERİN ELLERİNDEN KURTARILAN NEFERLERİMİZ

Bedevi köyüne dalarak aramaya devam ediyoruz. Bu arada Huğ'ların arasına giren süvarilerimiz de, daha evvel "İmdat-İmdat" diye gelen seslere bir karşılık olarak "İmdat isteyenler" diye bağıyorlardı. Cevap yoktu, her taraf bir sessizlik içindeydi. Köyün en büyük huğ'una geliyoruz. Burası aşiret reisinin ikametgahı imiş. Üç huğ yanyana olup yekdiğerine iç kapılarla geçilebilen müstesna bir meskendi. Şeyhin müsadesi alınmaksızın içeriye girmek günahmış. Çarpılmış insan...

O devirde bile böyle hurafelere itibar etmezdim. Arkadaşlarımla beraber huğ'un büyük kapısından içeriye dalıyoruz. Gördüğümüz manzara şu:

Köşede, çölün kavurucu sıcağı ile çikolata rengine dönmüş bir adam oturuyordu. Ayağında kerih kokulu bir iç donu, üstünde renki ve fakat çok kirli, basmadan yapılmış entari, onun üzerinde yine kirli, yağlı bir meşlah ve başında Araplara mahsus serpuş vardı. Bu kisvenin içinde elleri, suratı temizlik görmemiş, tırnakları ömrü boyunca kesilmemiş, kara-kuru, zayıf ve keçi sakallı bu adam postekisi üzerine kurulmuştu. Boynundan geçirip ucunu elinde tuttuğu 99'luk ve belki de 199'luk tesbihi ile dudakları birşeyler okuyormuş gibi muttasıl pıtırıyor ve abus çehreli başı da sağa sola sallanıp duruyordu.

İlk sualım "Ya şeyh, nerede bizim çocuklar?" oluyor. Cevap yok. O, sallanması ve güya ibadetle meşguldü. Yüzümüze bile bakmıyordu. Büyük kapıya iki muhafız bırakarak ve şeyhi kaçırmamalarını sıkıca tembih ettikten sonra iç kapılara yöneldik.

Manzara dehşet vericiydi. Öyle ki, şu anda tekrar yaşıyor gibiyim. Ellerinde birer hançerle iki bedevi nöbetçi, üçüncü huğ'un kapısında nöbet tutuyorlardı. Aydın'lı Hasan Çavuş, mavzeriyle nöbetçilerin üzerine yürüyerek onları bertaraf ettikten sonra üçüncü huğ'a giriyoruz. On neferlik müfrezemiz, zavallı kardeşlerimizin ayaklarında birer don bırakılarak çınlıplak, kolları arkalarından sıkıca bağlı ve ağızları bez parçalarıyla tıkalıydı. İlk işimiz bunları kurtarmak ve elbiselerini bularak giydirmek oluyor.

ŞEYHİN MARİFETLERİ VE YOKEDİLEN KÖY

Kurtardığımız askerlerimizi de alarak şeyhin makamına (!) dönüyoruz. Şeyh hala tespih çekmekte ve kafasını iki tarafına sallamakta. Askerlerimizin silahlarını istiyoruz, şeyh susuyor. Kuvvetli bir pehlivan olan Hasan Çavuş, fazla tahammül edemeyerek şeyhin üzerine atlıyor. Şeyh ise, postekisi altına gizlediği hançerine sarılarak Hasan Çavuş'u yoketmeye yeltenirken, daha atik davranan çavuşun darbelerine maruz kalıyor ve cesedi dışarıda muhafaza altına alınan köy sekenesinin önüne sürüklenmiş bulunuyordu.

Son olarak şeyhin ikametgahını aramaya başlıyoruz, neler yoktu neler... Özellikle postekisinin altında minder ve minderin altında muntazam istif edilmiş, on askerimizin mavzerleri ve fişekliklerinden başka sekiz adet İngiliz yapılı filinta ve iki sandık cephane...

Neferlerimizin elbiseleri giydirildikten, silah ve cephaneleri de verildikten sonra fazla silahlar süvarilerimizin yedeklerine bağlandı. Kumandanlıktan evvelce almış olduğum "mahrem" emir gereğince köy halkı muhafaza altında, kendi sırtlarına ve sığırlarına eşyalarını yükleyerek, istikamet

Tümen Karargahı olmak üzere yürüyüşe başlandı. Bir ihanet, bir melanet yuvası olan köyün birkaç yönden yükselen alevleriyle, Türk askerlerine en büyük mezalimi yapmış olan fecaat sahnesi kapanıyordu.

Karargahımıza bir muvaffakiyet gururu ile dönüyoruz. Bu arada, kurtarılan erlerin başlarından geçen maceraları birer birer dinliyorum. Anlattıkları o kadar feci ve şeni ki, dinlerken ve aradan uzun yıllar geçmesine rağmen şimdi sıkılarak ve insanlıktan haya ederek tekrarlıyorum. Erlerimizi, kumandanlıkça görülen lüzum üzerine, başlarında bir küçük zabitle cephemizin sol cenahına keşif müfrezesi olarak çıkarılmışlar. Bir müddet ilerledikten sonra şiddetli kum fırtınası yollarını şaşırtıyor ve facianın cereyan ettiği köye varıyorlar. Doğruca şeyhin huzuruna çıkarılıyorlar. İki taraf birbirlerinin lisanından anlamadıkları için bizimkiler müslüman olduklarını anlatmak maksadıyla hep birden "kelime-i şehadet" getiriyorlar. Fakat şeyh, sağ elini yumruk yaparak ve şehadet parmağını açarak, başını sağa sola sallayarak "yok" manasına gelen "Le... Le..." diyor ve sonra da yer göstererek oturtuyor. Önlerine bir bakraç, su gibi, ayran konularak güya ikram ediliyor. Maksatları hainane tertiplenmiştir. Askerlerimizi saflıkla ellerindeki silahları şeyhin çadırında üst üste istif ederek huğ'un kapısı önünde hazırlanmış olan bakraçtaki ayranı içmeye davet ediliyorlar. Ve sonra, silahlar ve içleri fişek dolu kütüklükler ortadan kaldırılıyor. Askerlerimiz ayrı bir yere hapsedilerek üzerlerinde ne varsa çıkartılarak içdonlarıyla bırakılıyorlar. Sonra sorgu başlıyor.

Yukarıda işaret edildiği üzere, iki taraf yekdiğerlerinin lisanından bir şey anlamıyorlar. Şu kadar ki, Arapçada "P" harfi olmadığından, şeyhleri mütemadiyen "bara, bara" diye söyleniyor ve cebinden çıkardığı bir altın lirayı kendi ağzına götürerek "Bunlardan yuttunuz, çıkartacaksınız. Size ayran diye içirdiğimiz bir nevi isal ilacıydı. Helada böyle altınlar çıkarsa hepinizin karnını yaracağız" dercesine hançeriyle işaret ederek tehditten çekinmiyor.

Yarım saat geçmeden askerlerimizde amel başlıyor. Bedevilerin muhafazası altında dışarı çıkarılıyorlar ve birer birer abdeste oturtularak işi bitenlerin çıkardıklarını ellerindeki sopalarla karıştırarak, hayalhanelerinde yaşattıkları sarı sarı altınları arıyorlar. Bu ameliye üç gün devam ediyor. Askerlerimiz işaretler vererek, altın olmadığını, yemin ederek anlatmak istedikleri zaman vücutları kırbaçlanıyor, sonra da sakız kabağından uydurulmuş su maşrapası ile ayran (!) ikram ediliyor.

Erlerimizin çantalarındaki peksimetleri de bedeviler tamamen almış olduklarından, her gün ölmeyecek kadarını lütfen veriyorlar. Sonra, bilindiği gibi, ayak izlerinin yardımıyla kurtarılıyorlar.

Zavallı Türk yavruları; asırlar boyunca Türklükle alakası olmayan bu yadelerde, insanlık girmemiş, medeniyet selam vermemiş hainler diyarı kum çöllerinde akıtılan Türk kanları neden?..

Şahsi menfaatleri için bir nefeste çift yalan söylemeyi milli bir vazife bilerek bu menfur hareketlerinden gurur duyan vahşetten nümune, insanlıktan gayrı herşeye benzedikleri ve askerlerimize, dindaşlarına yaptıkları facialarla sabit olanların yurtlarını biz Türk gençleri kanımızla kurtaracak, canlarımızla muhafaza edeceğiz.

İşte, Türk'ün efendiliği ve işte çöl deryalarını düşmandan muhafazayı canıyla, kanıyla bir vatan borcu bilen Türk askerlerinin maruz kaldıkları haile...

Gelecek sayıda: Tümen Karargahına Dönüş

"Harp Hatıralarım" – 6

TÜMEN KARARGAHINA DÖNÜŞ

Vazifeli askerlerimize yaptıkları zulüm ve işkencenin karşılığı olarak köyleri baştanbaşa yakılmak suretiyle yok edilen melanet yuvası mensubu köy halkı tümen karargahına getirilmiş ve gerekli tahkikat yapılarak ifadeleri alındıktan sonra suçlular ordu kumandanlığına sevk edilmişlerdi. Kurtarılan askerler ve bizler kendi kıtalarımıza, vazifelerimiz başına iade edilmiştik.

Kurtarma vazifesi sırasında makineli tüfek bölüğümüz ateş hattındaki nöbete bir daha girmiş ve istirahat için ateş hattından çıkmış bulunuyorduk.

Bölüğümüzde arkadaşlarıma kavuşarak, ayrılığımızla geçen onbeş gün zarfında hiçbir telefata vermediklerini öğrendiğimden kucaklaşarak öpüşüyor, sevinç gözyaşlarımızla bu mutlu günü tesit ediyorduk.

Aldığımız bir telefon emriyle, kurtarma ekibine dahil olanların tümen karargahına gelmeleri bildirildiğinden derhal karargaha gidildi. Oradan bir piyade müfrezesi ve kumandanlık erkanı toplanmışlardı. Tümen kumandanımız makam çadırından çıkarak müfrezeyi ve hazır bulunanları selamladı. Kurtarma ekibine, gösterdikleri mesaiden dolayı teşekkür ettiler. Sonra, keşfe çıkarılacak olanların yapacakları vazifeler hakkında izahat ve direktifler beyan ettiler. Müteakiben Kolordu Kumandanlığının Ordu Kumandanlığı makamından aldığı emir gereğince kurtarma ekibinin kaffesine birer "harp madalyası" ile taltif edildiklerini tebşir ve göğüslerimize birer birer bizzat takarak tebrik ettiler. Sevincimize payan ve göğsümüzde sallanan bu iftihar meşalesiyle kıtalarımıza dönmüştük.

Şimdi istirahatteyiz ve çok neşeliyiz. Hatıra defterime bir taraftan kaydederken diğer taraftan geçen günlere ait notlarımı gözden geçiriyorum: Ondört aydan beri burada, çölde, kum deryası ortasındayız.

Memleketimden, çok kalabalık olan ailemizden muntazaman mektuplar alıyor ve onları merak ve endişeye sevk etmemek için birkaç satırla cevap veriyorum. Tümen karargahına giderek çok muntazam çalışan sahra postahanesine mektuplarımı kendim teslim ediyorum.

Sahra postahanesine gittiğim bir gün, tümen karargahına da uğramıştım. Son yirmidört saat içinde tümen birliklerinden şehit ve yaralı olanların listesini erkani harbiye kaleminde gözden geçiriyorum. Bunlar arasında dayızadem, ailesinin biricik erkek evladı kıdemli küçük zabıt Fuat ile memleketimde hemen kapı komşum aynı rütbeden Alaybeyzade Şeref beylerin şehit düştükleri yazılı idi. Gayri ihtiyari ağladım ve hayli gözyaşı döktüm. Teessürüm Vatan yoluna şehit olmalarından ziyade, hainler diyarında akıtılan Türk kanları içindi.

ÇEKİRGE BULUTLARI

Günler, haftalar ve aylar geçiyordu. Gıda maddeleri azlığından istihkaklar kısılmakla beraber hiçbir askerimizde şikayet kelimesi yoktu. Herkes mütevekkil, emredilen görevini kudret ve takatı nisbetinde ifa etmekteydi. Mevsim sonbahardı. Bu çöllerde mevsimin değişimi hiç de belli olmuyordu. Yaz mevsiminin gündüzleri kavurucu sıcaklarına karşılık, geceleri serinlikten kaputsuz durulmuyor ve bardaktan boşanırcasına sık sık yağmurlar iniyor, siperlerimizde oldukça zararlar yapıyordu.

Yağmur sularından hasara uğrayan siperlerimiz geceleri tamir ediliyor, nöbetleşe ateş hattına çıkıyorduk. Siperde, ateş hattında bulunduğumuz bir gün, vakit ikindi ile akşam arası idi. Hafif bir rüzgar serin serin esiyordu. Gökyüzünde süratle seyreden bir bulut görüldü. Bulut sandığımız meğerse bulut halinde uçarak ağaçları, bağ ve bahçeleri tahrip eden çekirge sürüleri imiş. Saatlerce uçtular. Bir kısmı yerlere düşmekle beraber milyonlarcası gökyüzünde bulutlar halinde defolup gittiler.

Anadolu ve Trakya'nın verimli toprakları, yemyeşil bağ ve bahçelerinde insanlara her an taze bir ruh aşılayan güzellikleri, nehirleri, dereleri ve buzlar gibi sularıyla adım başındaki çeşme ve pınarları karşısında bu çöllerin yakıcı, kavurucu sıcaklarına katılan kum yağmurları ve çekirge bulutları tabiatın yarattığı tezadı teşkil ediyordu. İşte bizler, biz Türk gençleri kanlarımızı ve canlarımızı bu çöllere akıtıyorduk. Fakat kimler için?..

YÜZBAŞIMIZ ADOLF ve ALMAN MENZİLLERİ

Daha önce işaret ettiğim gibi Bölük Kumandanımız Almandı. Fakat bir Türk subayı kadar Türkleri içten gelen bir sevgi ve muhabbetle severdi. Türk üniformasını taşırdı. Topçu sınıfından kıdemli yüzbaşydı ve makinalı tüfek kısmında mükemmel staj görmüş, atış öğretmenliği yapmıştı. Tam manasiyle olgun bir subaydı. Her Alman subayının cebinde sicil hülasasını andıran cüzdanları vardı. Bizim Yüzbaşı Adolf'un da cüzdanındaki kayıtlara nazaran yakın bir tarihte binbaşı olacağı yazılı idi.

Cephe yakınlarında Türk Menzilleri de vardı. Alman kumandanların ellerinde birer çek defteri bulunmaktaydı ve menzillerindeki mevcut yiyecek maddelerinden dilediklerini, diledikleri nisbette aldırırmaktaydılar.

Bölüğümüz ateş hattından istirahate çekildiğinde Kumandanımız beni yanına çağırarak yazdığı bir çeki uzatırdı. "Bölükeminini Alman Menziline gönder, her zabıt ve asker için birer çift peksimet verecekler, alsın getirsin ve tevzi edilsin" emrini verirdi. Buna benzer emirlerle her istirahate çekilişte beşer adet çay şekeri veya başka bir gün yüzer gramlık kutularda çeşitli marmelat getirilerek tevzi edilirdi. Bu suretle yapılan tevziat birlikler arasında ikilik yaratmaktaydı. Hoşnutsuzluk hisseden erlerden bazılarının "Ah ben de şu Almanın bölüğünde asker olsaydım" sözünü işittiğim çok olmuştu.

İçerisine konulan yağlar kafı miktarda olmamakla beraber sabahları un çorbası, her subay ve er için seksen dirhem ekmek mühim bir gıda olmamakla beraber öğle ve akşam karavanelerinde yüzseksen mevcudumuza sekiz okka et ile karıştırılmış bol miktarda domates ve patlıcanlı türlü ve nadiren bulgur pilavı verilirdi. Ateş hattına girenlere ekmek yerine peksimet ve katık olarak zeytin danesi verilirdi.

Siperde Son Günlerim

"Harp Hatıralarım" – 7

Bölük ve Takım kumandanlarına birer adet Belçika yapılı kundaklı tabancalar verilmişti. Ateş hattında ve siperlerimizde vazifemizi yapmakla meşguldük. Düşman, hücumlarını o kadar sıkıştırmıştı ki, verdiği telefata ehemmiyet vermeksizin piyade ve süvari "Hindu" askerlerini ateş hattına sürüyordu. Bu devamlı hücumları defetmek için makineli tüfeklerimiz inkitasız çalışıyordu. Karşı tarafta yükselen toz duman bulutları arasından zaman zaman dürbünlerimize akseden manzara dehşet verici birer tablo oluyordu. Yerde yatan yığın yığın hayvan leşleri ve bunların arasında yaralılar ve cesetler...

Karşılıklı ateşin hafiflediği ve her tarafı kaplayan dumanları semaya yükseldiği bir sırada, bir düşman süvarisinin dörtnala siperlerimize doğru geldiğini gördüm. Yaklaşmakta olan süvariye yaptığım sürekli ateş fayda vermiyor, isabet ettiremiyordum. Hırısından, kundaklı mavzerimi elime alarak, siperden dışarı fırladım. Tam karşıma dikilmişti. "Hindu" süvari, atının dizginleriyle mızrağı sol elinde, beş santim kadar genişliğindeki kılıcı sağ elinde olduğu halde. Siper dışında ateş etmeme fırsat vermeden elindeki kılıcını bütün kuvvet ve hızıyla başıma veya suratıma indirmiş bulundu. Gayri ihtiyari başımı geriye çektim. Muhakkak bir ölümden hem de başımın vücudumdan ayrılması gibi bir ölümden kurtulmuşum. Ancak kılıç darbesi, başıma kalkan ettiğim sağ elimin işaret parmağına isabet etmişti. Parmağım kopacak derecede yerinden oynamış ve mafsalından ayrılmış olduğundan, Hindu'nun indireceği ikinci kılıç darbesini beklemeden kendimi siperin içine attım. Tam bu sırada, sağ cenahımda takım kumandanı Aydınlı Hasan Çavuş imdadıma yetişerek mermilerini boşalttı ve Hindu'nun oracıkta işini bitirdi.

Siperden Yaralı Olarak Çıkış

Askerlik vazifesini yapmış olanlar ve bilhassa ordu mensupları çok iyi bilirler, her milletin kendi ordularındaki hayvanları da konuşulan lisanından anlarlar. Harp esnasında yakalanan düşman ordusuna ait herhangi bir hayvan serbest ve başıboş bırakılmış olsa, muhakkak geriye, lisanından anladığı kendi ordusuna kaçar. Hindu'nun ortada kalan çok güzel doru renkteki İngiliz atının dizginlerini sol koluma takıp, sallanan yaralı parmağımı avucumun içine sıkıştırarak koşar adım seyyar hastahanelerin yolunu tuttum. Bu sırada sol ayağımın üst kısmına sert bir cismin çarptığını hissettim. İşin aslını farketmeyerek seyyar hastahaneye ulaştım. Esir edilen İngiliz atını teslim ettikten sonra kendimi bir iskemleyle atabildim.

Cephelerdeki seyyar hastahaneler lüks yataklı şehir hastahaneleri değildirler. Orada ancak acil tedaviler yapılır. Zaten çok ağır yaralılar uzaklara, ordu karargahındaki büyük hastahanelere sevk edilir.

Benim yaram hafifti. Bir parmağım kılıç darbesi yemişti. Doktor müdahalesini yaptı. Oksijen ile yıkadı, temizledi, dikti ve sardı. Herşey tamamıdı.

Yaralarım

Meğerse herşey tamam değilmiş. Doktor, "Geçmiş olsun evladım. Arka çadırda istirahat ediniz. Gençsiniz, onbeş günde et kemik kaynaşır, eskisi gibi olursunuz." derdemez arka çadıra gitmek üzere oturduğum iskemleden doğruldum. O anda, ayağımı sanki özlü bir çamurdan çıkarmaya çabalar gibi,

bir ses kulaklarıma kadar geldi ve şiddetli bir acı hissettim. Hastahaneye gelirken ayağımın üst kısmına çarpmış olan cisimden bahsedince doktor çizmemi gözden geçirdi ve "Ayağından yaralısın" dedi.

Takriben iki aydan beri çıkarmak nasip olmayan çizmeyi, doktorumuz dışından kesmek suretiyle ayağımı kurtardı. Serseri bir kurşun olduğu anlaşılacak merminin etrafını döktüğü ilaçla uyuşturduktan sonra, etrafındaki etleri alarak, bir pensle dış çeker gibi kurşunu çıkarıp üzerine cephelerin yegane ve bol ilaçlarından tendürdiyot döktü. Bir sıhhiye erinin yardımıyla ikinci çadıra gidebildim.

Üç gün evvel yaralanarak terk etmek zorunda kaldığım siperi, ateş hattını ve bilhassa bir buçuk yıldır kabzasını parmaklarım arasına alarak bir çocuk muhabbetiyle kucaklamaktan zevk aldığım makineli tüfeğimi ne kadar özlediğimi anlatamam...

Yaralarımın iyileşmesini beklerken, fırsat buldukça çadırıma uğrayan ve diğer yaralılarla beni dahi arayan doktorumuza, parmağımı hareket ettirebildiğimi anlatarak bir an evvel taburcu edilmem için yalvarıyordum. Aldığım cevap şöyleydi: "Pamaklarınızı hareket ettiremezsiniz, ancak iki ay sonra taburcu olursunuz..."

İki ay sonra... Bu cümle, benim gibi kanını ve canını fedaya azmetmiş bir genç için, iki yıl kadar uzun geliyordu. Fakat beklemek zorundaydım.

Ateş hattından istirahate çekilmiş olan bölük arkadaşlarım, üçer beşer ziyaretime gelmekteydiler. Bu arada, hayatımı kurtarmak cesaretini gösteren Hasan Çavuş'un gelişi en mutlu günümdü.

Aynı gün, kıymetli kumandanım Yüzbaşı Adolf da teşrif ettiler. Beni hakikaten bir evlat şefkatiyle seven bir buçuk yıllık cephe kumandanımın boynuna sarıldım. Sevinç gözyaşları döktük. Orada bulunan doktorlar ve hastabakıcı askerler takdirle temaşa ediyorlardı.

Yüzbaşım bir saat kadar çadırımda kaldı. Sonra, "Yine geleceğim ve hayırlı haberler getireceğim" diyerek ayrıldı, gitti.

CEPHE GERİSİNE DÖNÜŞ

"Harp Hatıralarım" – 8

CEPHE GERİSİNE DÖNÜŞ

Bir ayı geçiyor, ben hala hastahanedeyim. Parmağımdaki yara kapanmıştı. Ayağımdaki kurşun yeri bir çukurluk çapmıştı, ama o da iyi idi. Fakat yine de parmağımı pek oynatamıyor, çizmemi giyemiyordum. Ondokuz aydan beri, mevsim değişikliği olmaksızın boğucu sıcak çöllerde kum denizinin dalgaları, aslında esmer olan yüzlerimizi çikolata rengine döndürmüştü. Ağzımızın içinde kum gıcırta, çamaşırlarımızın en sıkı yerlerinde kum zerrelere eksik değildi.

Savaştan sonra, sivil hayatımda yapabileceğim işleri düşünür olmuştum. Birgün yüzbaşım çıkageldi. Hem de Türk Binbaşısı üniformasıyla... Hemen söze başladı: “Binbaşı olduğumdan neş’eli değilim. Ben, Mersin’deki Alman Topçu Kumandanlığına tayin edildim. Senin hizmetlerini Ordu Kumandanlığına arz ederek, karargahi Tarsus’ta bulunan 23. Fırka emrine naklinizi temin ettim. İşte neş’em budur.” diyerek emrin suretini bana uzattı. “Beraber gideceğiz.” dedi ve ceketinin dış küçük cebinden çıkardığı Alman harp madalyasını, göğsümde iftiharla taşıdığım Türk Harp Madalyasının yanına iğneleyerek tebrik etti.

Ertesi gün Tümenle ilişigimizi keserek bunca unutulmaz hatıralarımızı birlikte yaşadığımız Bölük arkadaşlarımdan gözyaşlarıyla ayrıldım.

Şam ve Halep üzerinden kamyon, tren ve hayvan gibi çeşitli nakil vasıtalarıyla Adana istasyonuna kadar Binbaşım Adolf ile birlikte geldik. On günlük iznimi geçirmek üzere anneme, kardeşlerime ve sayılarını şimdi bile hatırlayamayacağım akrabalarıma kavuşmuş oluyordum.

TÜMEN KARARGAHINDA

On günlük iznimi Adana’da ailemin yanında geçirerek Tarsus’ta 23. Fırka karargahına gittim. Evrakımı Fırka Kumandanı Albay Refet Bey’e (Refet Bele) takdim ettim. Künyemi gözden geçiren kumandan, memnuniyetini tebessümlerle belli etti ve “Aferin oğlum, memlekete çok hayırlı hizmetler etmişsin, gazanız mübarek olsun” iltifatında bulunduktan sonra gerek fırka karargahında ve gerekse Mersin’de 68. Alay emrine gitmekte serbest olduğumu beyan buyurdular. Mersin’e gitmeği tercih ettiğimi arz ettim. Maruzatımı kabul ettiler ve ilgililere gerekli emri hemen bildirdiler.

Tarsus – Mersin demiryolu üzerinde “Karacailyas” demir köprüsü bir müddet önce Fransız harp gemilerinin denizden yaptıkları top ateşle tahrip edilmişti. Yerine ahşaptan bir köprü yapılmışsa da, katar halindeki trenlere mukavemet edemeyeceği düşüncesiyle seyrüsefere kapatılmış bulunuyordu. Tarsus ile Mersin arasındaki askeri ulaştırma ve vazifeli subayların gidiş ve gelişlerini temin için 40 50 tonluk demir tekerlekli bir Alman kamyonunun motor kısmı çıkarılıp demiryolu tekerlekleri üzerine monte edilerek uydurma bir lokomotif yapılmıştı. Bunun arkasına, içine sıralar yerleştirilmiş on tonluk bir vagon eklenmişti. Böylece, kumandanlık karargahından verilen vesika ile, saatte onbeş kilometre kateden meşhur trene binerek Mersin’e vardım.

Bu mıntıkada subayların yatacak ve yiyecek işleri çok mükemmel organize edilmişti. İstasyonda hazır bulunan, boyunlarında tenekeden hilal şeklinde ve üzerinde “kanun” yazılı inzibat erleri rehberlik ediyordu. Vazifeli olarak gelen subayları istasyondaki inzibat dairesine götürüyorlar, vesikalar süratle

tetik ediliyordu. Yatacak yeri olmayanlar, zamanın meşhur zenginlerinden “Marumati” adındaki zatın askeri idare emrine tahsis ettiği otele gönderiliyordu.

Otele gittim. Rahat bir yatak, mükemmel bir tabldot ve gayet ucuz bir tarife. Şukadar ki, en çok bir hafta kalınmasına müsaade ediliyor.

"Harp Hatıralarım" – 10

ALAY KARARGAHINDA

Geceyi "Marumatı" otelinde geçirdikten sonra, ertesi sabah Alay Karargahına gittim. Evrakımı, künyemi ve Fırka Kumandanımın hakkımda yazdığı meçhulüm olan notları gözden geçiren Alay Kumandanı Yarbey Cevdet Bey, güler yüzle takdirlerini belirttiler. Fırka kumandanlığının gördüğü lüzum üzerine vücudumdan daha fazla istifade maksadile piyade sınıfında vazife göreceğimi beyan ettiler. Makam odasının penceresine yaklaşarak şehre çok yakın ve deniz kenarında bol ağaçlı bir köyü göstererek, "Gördüğünüz köy Karaduvar köyüdür. Dokuzuncu Bölüğümüz oradadır. Disiplini kuvvetli, enerjik bir genç olduğunuz üst makamların yazılarından anlaşılabilir. Sizi oraya, Bölük Kumandanlığına gönderiyoruz." dediler. Gerekli talimatı aldıktan sonra "Karaduvar" köyüne gittim.

Karaduvar köyü, oldukça muntazam binalarile Mersin'e takriben 5 – 6 kilometre mesafede ve deniz kenarında. Fakat sekencesi içinde Türk unsurundan tek adam bulunmadığı gibi halkı tamamen Arapça konuşuyor. Köyde okul olmakla beraber bu köye Türk kültürü selam vermemiş olacak ki, Türkçe bilen yok. Bu iç sızlatıcı durumu gördükçe çöllerdeki, Türkçenin ne demek olduğunu bilmeyen Bedevilere hak vermemek elden gelmiyor.

Bölük karargahı büyücek ve güzel bir evdeydi. Kumandan Gökmen Beyden bölüğü devir ve teslim alarak fiilen vazifeye başladım. Oldukça kabank olan bölük mevcudunun yüzde yetmişini Halep ve Şam tarafından, yani Arap unsuru teşkil ettiğinden Türkçe bilmiyorlardı.

Yaptığım tahkikata nazaran bölüğün talim ve terbiyesi o kadar ihmal edilmişti ki, arzu edenler talime çıkıyor, arzu etmeyenler koğuşlarında kalıyorlardı. Bütün mevcudu toplayarak, askerlikte disiplinin, talim ve terbiyenin mukaddes vazifenin esasını teşkil ettiğini belirterek, nöbetçiler, şehirden erzak getirecek bölük emini ile bir arabacı ve bir askerden gayrisinin talime çıkacaklarını ihtar etmek mecburiyetinde kaldım.

Vazifemiz çok mühimdi. Mersin açık limanını sık sık ziyarete gelen düşman harp gemilerinin herhangi bir çıkartma hareketine mani olabilecek şekilde, çizilen krokilerle mıntukalara ayrılan mahallere boy siperleri hazırlanacaktı.

KARADUVAR KÖYÜNDE

Bölüğü yetiştirmeğe vargücümle çalışıyordum. Bu çalışmamızdan hoşlaşmıyan Lazkiye'li, Yafa'lı, Halep ve Şam'lı Araplardan her gece koğuştan ve hatta nöbet yerlerinden bir kaçının kaçtıkları anlaşılıyor, durum üst makamlara bildiriliyordu.

Gazze harp cephesinde subay ve er olarak hiç bir Arap bulunmamasına karşı, burada bu unsurların çokluğu nazarımdan kaçmıyordu.

Araplardan firarların çoğalmasını izleyen günlerde bölüğümüzü ve deniz kenarındaki siperlerimizi teftişe gelen Tümen ve Alay Kumandanlarının soruları üzerine, askerlik görevlerimizi cesaretle yapacağımızı, ancak ateşle karşılaşıldığı zaman Türk'ün dışındaki unsurların birlik arasında panik yaratmağa yelteneceklerinden endişe duyduğumuzu belirtmekten çekinmedim. Beni dikkatle dinleyen

kumandanlarımız, “Çaresi düşünülecek ve yakın bir zamanda temas ettiğiniz mesele halledilecektir.” buyurdular.

Gerçekten, aradan iki gün geçmeden Türk’ün gayrisı unsurlar, Tarsus’a yakın, Gülek – Pozantı karayolu arasındaki 70 kilometrelik şosanın tamir, bakım ve yeniden yapımında çalıştırılan, mevcudu 18 – 20 bin kadar olduğu söylenen gayri müslümlerden kurulu “Toros Amele Alayı” emrine sevkedildiler.

Bunlardan boşalan yerler, Silifke’den yeniden silah altına alınan 1316 (1900) doğumlularla dolduruldu.

"Harp Hatıralarım" – 11

DÜŞMAN GEMİLERİ GELİYOR

Düşman harp gemileri daha önceleri de Mersin açık şehir ve limanını sık sık ziyaret etmişti. Bu düşmanca ziyaretlerin birinde "Karacailyas" demiryolu köprüsü top ateşle tahrip edilmişti. Katıldığımız dünya savaşında, içinde bulunduğumuz mıntıkanın önemi bakımından, tehlikeli günler geçiriyorduk.

Bu arada İstanbul'dan Suriye, Elcezire, Sina cephelerine ve hatta Irak'taki ordularımızın buldukları şehirlere sevkedilmekte olan türlü harp malzemelerinin yükleme – boşaltma işleri, Tarsus yakını Gülek istasyonunda yapılması ve Mersin'in de kırk kilometre gibi yakınında bulunması bu bölgenin önemini artırıyor.

"Karacailyas" ın kuzeyi ve Torosların eteğinde "Gödübes" adındaki Türk köyü sırtlarına 15 lik toplar yerleştirilmiş, çok sayıda siperler kazılmış bulunuyordu.

Güneşin henüz doğmak üzere bulunduğu bir Temmuz sabahı, Kıbrıs yönünden, etrafa dumanlar saçarak birkaç geminin gelmekte olduğu görüldü. Öte yandan sahra telefonlarımız durmaksızın çalışıyor ve emirler yağdırıyordu. Ordu Kumandanlığının kesin emirleri vardı; Mersin, açık bir şehir olduğundan, düşman tarafından bombardıman edilse de, karaya asker çıkarılmadıkça birliklerimiz tarafından ateş açılmıyacaktı.

Düşman gemileri tam karşımıza gelerek durdular. Liman sığ olduğundan ölçüce uzaktaydılar. Siperlerimizden dürbünlerimizle bakmaktaydık. Üçü harp, ikisi nakliye gemisiydi ve hepsinde de Fransız bayrağı dalgalanıyordu. Nakliye gemilerinin güverteleri kuşandırılmış piyade erlerle doluydu ve denize indirilen kayıklara bindirilecekler gibi hazırlık yapıyorlardı. Bu sırada harp gemileri, Karaduvar köyü üzerinden aşırma top atışına başladılar. Hedefin yeri düşünülürken, atışın Gödübes tepelerine, oradaki bataryalarımızın bulunduğu yerlere rastgele yapıldığı anlaşıldı.

Atış yarım saat kadar sürdü. Sonra, gümrük dairelerini, depolarını ve şehre ışık veren istasyondaki elektrik santralını tahrip ettiler. (Mersin – Adana arasındaki 68 kilometrelik demiryolu hattı o tarihlerde bir Fransız şirketine aitti.)

Tam bu sırada, Mersin'le Karaduvar köyü arasındaki sığlık koyda, sazlar ve fundalıklar arasında bulunan Alman topçu bataryalarının emrindeki uçaklardan birinin havalandığını gördük. O çağda uçaksavar topları olmadığından, Alman uçağı hiçbir isabet almadan bombalarını düşman gemilerine yağdırdı. Harp ve nakliye gemilerine, birbiri ardı sıra isabetler oldu ve yangınlar çıktı. Gemiler alelecele uzaklaşmağa başladılar. Alman uçağı da onları uzak mesafelere kadar izledi.

DENİZDEKİ KARA NOKTA

Mersin sahillerindeki mükemmel siperler ve makineli tüfek yuvalarında gece devriyelerini birliklerimizdeki kendi subaylarımız yapmaktaydılar.

Ağustosta bir gece, duru bir denizde etrafa nurlar saçan ay ışığında sahildeki siperlerimizi dolaşıyordum. Atımdan inerek, kum yığınlarında oturan diğer subay arkadaşlarla günün konuları

üzerine konuşmağa ve gençliğin verdiği şevk ve neş'e ile şakalaşmağa başladık. Elimdeki kuvvetli Zais dürbünümle ara sıra etrafa ve ay'ın altın ışıklara boyadığı denize bakıyorum. Derken dürbünümün merceğine açık denizde siyah bir nokta ilişti. Uzaklık bir yana, vaktin gece oluşu yüzünden siyah noktanın ne olduğuna karar veremedik. Hemen telefonla Alayı bulduk ve olayı anlattık. Aradan yarım saat geçti, sığ koydan bir deniz motoru bize doğru gelerek parola verdi. Türkçe bilen Alman kaptana gerekli izahatı verdik ve gözümüzden kaçırmadığımız karartıyı gösterdik. Küçük çapta top ve makineli tüfekle donatılmış deniz motoru karartı yönüne doğru yanımızdan ayrıldı.

Telefonlar durmadan çalışıyor, tarassuda ara verilmemesi, karartının, hatta gönderilen deniz motorunun bile izlenmesi emrediliyordu. Olaydan haberdar edilen Fırka Kumandanı beklenmekte olup beraberce bölüğümüze gelineceği, öte yandan motorun kaptanına da yakalanacak cismin, her ne olursa olsun, çekilerek "Karaduvar" mıntikasına getirilmesi emredilmiş olduğu bildiriliyordu.

"Harp Hatıralarım" – 12

YAKALANAN SANDAL VE İÇİNDEKİLER

Karaltıyı ve üzerine gönderilen deniz motorunu hep izliyorduk. Aradan birbuçuk saat kadar geçmişti, motorun, arkasına taktığı bir kayığı getirmekte olduğunu farkettik. Bu arada Fırka, Alay ve Tabur kumandanlarile Alman batarya kumandanı Binbaşı Adolf (Gazze cephesindeki makineli tüfek kumandanım Kıdemli Yüzbaşım) bulunduğumuz sahile topluca geldiler.

Yedeğinde büyük bir kayıkla deniz motoru da yaklaştı. Güvertesi iş elbiseli erlerle doluydu. Saçları ve sakalları birbirine karışmış pejmürde kılıklı insanlardı. Yedekteki sandal ise çokca su almış olmalıydı ki, hemen batık durumundaydı.

Kaptan, muhafızlarını ve kılıksız adamları sahile çıkardı. Yirmisekiz kişiydi. Motor, muhafızlarını alarak üssüne döndü. Biz de, önce batmak üzere olan kayığı sahile çektik.

Soruşturma hemen başladı.

Hikaye şöyle:

Tanınmış Alman kumandanı Mareşal Hindenburg, Alman – Rus doğu cephesinde, Rus ordusunu “Mazorya” bataklıklarında sıkıştırıyor. Telef olanlardan başka yüzbinlerce esir alıyor. Çok sayıdaki bu esirlerin işesi Alman Hükümeti için güç olduğu düşünüldüğünden, yol ve diğer işlerde çalıştırılmak, bu arada işe yükünü hafifletmek amacile müttefiklere bölüştürülüyor. Bu bölüştürmede Osmanlı Hükümetine de altmış bin kadar düşüyor.

Birinci Dünya Savaşı olarak vasıflandırılan bu savaş sırasında Pozantı ile Adana arasında demiryolu henüz yapılmaya başlanmıştır. Toros dağlarından geçen bu yollar için tüneller açılacak, yarmalar kazılacak ve köprüler yapılacak. Bu önemli işler için binlerce amele ve işçiye ihtiyaç vardır. Ordu emrine bu işçiler için onbeş bin kadar rus esiri veriliyor. Pozantı'ya yakın Belemelik'te dereler içine kurulmuş tesislerde aslında bir hayli asker ve amele çalıştırıldığı için bu esirler de inşaat emrine veriliyor. Esirler arasında her sınıf sanatkar var. Ayrıca gayrimüslümden kurulmuş bir amele alayı ile tam teçhizatlı bir piyade taburu askerlik çağına henüz gelmemiş gençlerle çağ dışı yaşlılar olmak üzere binlerce köylü, işçi olarak orada çalışıyor.

Rus esirleri Türkçeyi de öğrenmişler. Toros ormanlarında kalas, travers ve gerekli keresteyi hazırlamak için esirlerden kabileler kurulmuş. Bunlar arasında memleketlerinde sandal, kayık, mavna ve hatta motor teknesi yapan çeşitli ustalar, demirciler, dülgerler var.

Toros ormanlarında serbestçe dolaşan binlerce esirden ellisi, kafa kafaya vererek bir plan hazırlıyorlar. Altı parçadan olmak üzere büyük bir kayık ya da mavna ile dört kürek yapılacak. Deniz kenarına varıldığında, altı parçalık kayık, sağlam menteşelerle birleştirilerek suya salınıp hepsi binerek açılacaklar. Nasıl olsa Akdeniz'de dolaşmakta olan Fransız ve İngiliz gemilerine rastlayacaklar ve kurtulacaklar.

Tasarı ve plan çok güzel. İlbaharda verdikleri kararlar, çizdikleri resme göre dağlarda, hiç acele etmeden malzeme hazırlıyorlar ve hiçkimsenin göremeyeceği yerlere gizliyorlar.

Sandalın yapımı tamamlandıktan sonra, içlerinden ayrılan yirmi sekiz kişi, kayık parçalarını sırtlayarak ve yalnız geceleri gitmek üzere, yorucu ve uzun süren bir yolculuktan sonra Tarsus çayının denize döküldüğü yere ulaşmayı başarıyorlar. Burası söğüt ağaçları ile kaplı, emin bir yer. Sandal kalafat yapıyor, suya indirilerek kalafat yerlerinden açılan kısımlar kapatılıyor ve bir gece, yirmi sekiz esir denize açılıyorlar.

Hava sakin, deniz durgun. Küreklere kuvvet, sahilden uzaklaşıyorlar. Birkaç saat sonra sandal su almağa başlıyor. Avuçları ile ve teneke maşrapaları ile suları boşaltmağa çalışıyorlar. Fakat sandal fazla su almakta. Küreklerin ikisi kırılıyor. Böylece deniz ortasında bocalıyarak akıntıya uyup Mersin önlerine doğru sürükleniyorlar. Sonunda – avcının saçma menziline girmiş keklik gibi – görülerek yakalanıyorlar.

"Harp Hatıralarım" – 13

Savaş, bütün cephelerde şiddetle sürüp giderken, Çanakkale harbi; sisli bir havada erlerini gemilerine kaçıran düşmanların yenilgileriyle sona eriyordu.

Türk Orduları Başkumandanlığı, bu durumdan faydalanmayı düşünmüş ve Çanakkale cephesinden birçok birliklerini Irak ve Sina cephelerine sevk etmeğe karar vermişti.

Ulaşım yolları Çukurova'nın göbeğinden geçtiği için, katarların istasyonlarda duraklamalarından faydalananlar ya da yürüyüşlerde geride kalarak fırsat kollayıp kaçanların çoğalması üzerine Elcezire'de İkinci Ordu Kumandanı Nihat Paşadan şöyle bir emir alınmıştı: (Çukurova'da kırk bin firarinin mevcudiyeti tesbit edildiğinden, merkezi Tarsus'ta bulunan 23üncü Fırka ile merkezi Osmaniye'de bulunan 44üncü Fırka kumandanlarının, Adana'daki 12nci Kolordu kumandanlığında içtima ederek, Osmaniye'den Silifke'ye kadar olan mıntika dahilindeki bütün köylerin; yapılacak plan dahilinde taranmak suretile firarilerin toplanılması..).

Kolordu karargahında hazırlanan plana göre, zabıt ve küçük zabıt kumandasındaki müfrezeler, Silifke – Osmaniye arasındaki araziye, çiftlik ve köyleri tamamen tarayacaklar ve birbirleriyle irtibatı kaybetmeyeceklerdi.

Tarsus – Adana arasındaki Yenice köyü ve istasyonundan başlayarak Baltalı, Kargılı, Frengülüs, Çaputçu, Dervişli köyleriyle isimlerini hatırlamadığım birçok köy ve bağımsız çiftlik benim mıntıkama düşüyordu.

Yakalanacak kaçaklar en yakın jandarma karakollarına ismen kayıtlı belgelerle teslim edilecek ve karakollar da, müfrezelerin numaraları ile birlikte aynı işlem üzerine en yakın askerlik şubelerine devredeceklerdi.

Üç saat gibi kısa bir zamanda tarlalarda, hendekler içinde, köy evlerinin umulmadık yerlerinde tam elli üç kaçak yakalanmıştı.

Köy evlerinde aramalar muhtar ya da ihtiyar heyetinde bulunanların huzur ile yapılıyor ve hiçbir mukavemete rastlanmıyordu. Yakalananlardan çoğunu İstanbul tarafından gelerek Şam yönüne geçen 16 ve 54üncü, Osmaniye'de 44üncü, İskenderun – Belen'de 41inci fırka birlikleri efradı teşkil ediyordu. Bunların arasında, ellerinde üç beş günlük izin belgesi olup ta iznin sonunda birliklerine dönmeyenler, hiçbir belge almayıp da adları göğüslerindeki meşin künyeden anlaşılabilir ve hatta seferberliğin ilanından bu yana, askerlik şubelerine hiç uğramamış olanlar da vardı.

Bölgemizdeki arama ve izleme on beş gün sürdü. Bu süre içinde tam 321 kaçak yakalandı. Böylece görevimizi bitirerek kıtalarımızın başına döndük. Arama mıntukalarında yakalanan kaçakların tümünün toplamı hakkında bir bilgiye sahip olamadım.

"Harp Hatıralarım" – 14

Birinci Dünya Savaşı, milletimizin sefalet ve mahrumiyeti içinde sürüp gidiyordu. Babaları, kardeşleri ve kocaları cephelerde şehit olmuşlardı; geride bıraktıkları ise, bir lokma ekmek bulamıyorlardı. Açlıktan ağlayan yavrularına bir gram süt, bir topak şeker, beş gram ekmek bulamayan anaların gözyaşları kupkuruydu. Bir de ihtiyaçların, bakıma muhtaç olanların halini düşünün...

Erlerin günlük ekmek istihkakı 80 dirhemdi. Fırınlarda ekmek yoktu. Çarşılarda şeker, pekmez, bal gibi tatlı maddeler hiç yoktu. Çöplü, çekirdekli ufak kuru üzümün okkası 80 kuruş, kuru soğanın 60, susam küsbesinin okkası ise 80 kuruşa ele geçmiyordu. Paranın kıymetinin çok yüksek olduğu bu devirde, diğer gıda maddelerinin değerleri akla – hayale gelmeyecek yükseklikteydi.

Kelimenin tam anlamı ile, ordu ile millet, bu büyük savaşı unutmuştu. Bu sefaletin nasıl giderileceği düşünülüyordu. Ağızları bıçak açmıyordu. Şaşkınlık içinde, sonuç ne olacaktı, o bekleniyordu.

Nemli bir kasım gecesini, sahildeki tarassut görevimden, sahra telefonumuzun acı acı seslenişine koştum. Acı haberin tarihi 11 Kasım 1918 idi ve yaver Celal Muzaffer, Mondros'ta mütarekenin imza edilmiş olduğunu üzgün bir sesle bildiriyordu. Tutumumuz, alınacak tamamlayıcı emirlerle kesinleşecekti.

Ulusça çektiğimiz sıkıntılar gözlerimin önünde canlanıverdi. Yıllar yılı kan dökmüştük. Yüz binlerce şehit vermiştik. Kollarını, bacaklarını, gözlerini kaybetmiş binlerce Türk çocuğu malul kalmıştı. Böylece, sonunda yenik düşmüştük. Silahlarımızı düşmana terk etmek zorundaydık. Bu fedakar millete, onun kahraman ordusuna bu zillet yakışmıyordu.

Sabır, yine sabır...

Tamamlayıcı bilgiler o kadar karışık ki, hepimizi şaşkına çeviriyordu. İlk olarak 1309 doğumlulara kadar olanların terhisleri yapılırken 1310, 1311, 1312 doğumlulardan derhal bir alay kurulması isteniyordu.

Önce Adana'nın işgal dışında kaldığı bildirildi ise de, üçüncü gün gelen emirde Adana ve Mersin'in işgalden kurtarılamadığı anlaşılıyor, yeni bir hatta çekilmemiz için hazırlık yapmamız gerekiyordu.

İstanbul'dan gelen gazetelerden öğreniyorduk: Bu savaşa katılmamıza ve dört yıl içinde yüz binlerce askerimizin ölümüne, milyonlarca Türk ailesinin yetim kalmasına sebep olan İttihat ve Terakkileri gelenleri kaçacak yer arıyorlardı. Başsız kalan hükümete getirilen sadrazamlar ise mütareke şartlarının ağırlığına ve elastikiyetine katlanamıyarak birbiri ardından istifa edip çekiliyorlardı.

Öte yandan, yüz yıllardan beri "vatan" bildiği topraklar için canlarını veren erlerimiz, mütareke üzerine başsız kalarak Suriye'den Anadolu'ya canlarını atarken, aralarında birliklerimizden firar eden Suriyelilerin ve Iraklıların da bulunduğu yerli Arap çeteleri tarafından G A B O Boğazında kısırlılıp şehit ediliyorlardı. Suriye şehirleri halkı, velinimetleri Türk evlatlarına ateş etmekten onları öldürmekten zevk alıyorlardı.

Suriyelilerin yapmağa yeltendiği bu ihanet ve gaddarlık ateşinin sonucunu daha önceden tahmin eden Yıldırım Orduları Kumandanı Mustafa Kemal Paşa'nın kuvvetli müfrezeleri ve muntazam birlikleri sayesinde "Gabo" Boğazındaki eşkiyalar tamamen yok edilerek Türk askerlerine Anavatan'ın, Anadolu'nun yolu açılmış oldu.

Mustafa Kemal Paşa, karargahını Adana'ya nakletmişti. Şehrin doğusunda ve açık arazide savunma siperleri kazdırılmağa başlanmıştı. Ancak, başkumandanlığın verdiği emirde, Mondros mütarekenamesine dayanılarak Adana'da düşmanların işgaline terkedileceğinden, Çukurova'daki birliklerin derhal Toros'ların kuzeyine çekilmesi zorunluluğu anlaşılıyordu.

Bir yandan mütareke şartlarının ağırlığında ezilirken, öte yandan kendi birliklerimizden de bizleri nefret ve endişelere sevk eden haberler alıyorduk. Geri hatlardaki birliklerimizde görevli Iraklı ve bilhassa Suriyeli bölük kumandanları kıdemli yüzbaşılar, Arapça konuşan her rütbe ve sınıfta zabitler, küçük zabitler, emirberler; birliklerindeki yiyecek, giyecek, techizat ve hatta hiç kullanılmamış filintaları –mütareke gecesi- yağma edercesine mekkare ve arabalara yükleterek memleketlerine doğru ortadan kayboluyorlardı.

Emir gereğince, (1310-1312) doğumlulardan kurulan 68inci Alay ile Torosların kuzeyine çekilmek üzere Mersin'den ayrıldık. İki gece Tarsus'ta kalıp ikmal yaptık. Sonra halkın hıçkırıkları, gözyaşları ile uğurlandık.

Alayımızın taşıt hayvanları efradın hemen iki katıydı. Askerlerimizin iaşesi hepimizi düşündürürken buna bir de hayvanları katmak gerekiyordu. Bu da kumandanımızı zor duruma sokuyordu.

Tarsus – Pozantı yolunu üç konakta, Pozantı – Ulukışla iki konakta yürüyerek, bulutlu ve çok soğuk bir havada Ulukışla'ya vardık. Ulukışla'da, eski ve tarihi hanlar, kervansaraylar bizden önce gelen birliklerle dolmuş olduğundan açıkta çadır kurmakla geceyi geçirmemiz tensip edildi.

Anadolu'nun rakımı yüksek Ulukışla kasabası dışında, dereler – tepeler arasında çadırlarımızı kurduk. Hava kapalı ve çok soğuk, -15 derece idi. Neyse ki, mangal kömürü çok ucuz ve boldu. Alay kumandanımız Cevdet Bey, gecenin azizliğini düşünerek 20 çuval aldırarak birliklerimize dağıttırmıştı.

Akşamın ilk saatlerinde başlayan kar, sabaha 20 santimi aşmıştı. Çorbalarımızı içtikten sonra, Konya Ereğlisi'ne hareket ettik. Hava kar yağışlı olduğu için dondurucu soğuk kırılmıştı.

İki konakta Ereğli'ye vardık. Konaklayacak yer bulamadığımızdan şehrin 5 – 6 kilometre yakınında çadırlarımızı kurmak zorunda kaldık. Köyün adını notlarım arasında bulamıyorum. Ama büyücek bir köydü. Halkı müşfik ve nazik insanlardı. Köyde yüzlerce deve vardı. Belki develerle nakliyecilik yapıyorlar, geçimlerini bu yolda sağlıyorlardı.

Bu köyde bir hafta istirahat ettik. Hayvan sürüsünün fazlasını da Ereğli Askerlik Şubesine teslim ederek yine yollara koyulduk. Yönümüz Sultaniye (şimdiki Karapınar) ilçesi. Hareketimizden önce iki konakçı zabıt gönderilmişti. Sultaniye epey uzaktı ve ancak akşama varabilecektik.

Bir ara konakçı zabitler dörtlüye döndüler. Alay kumandanımıza durumu şöyle açıkladılar: "Kasabaya giderek kaymakam ile jandarma kumandanını gördük. Zabıt ve efrat mevcudunu bildirdik. Mimar Sinan'ın eserlerinden bir cami ve medresenin kırk kadar odası var. Medrese ve bazı mescitleri

ayırdıysak da, bir takımıyobaz hacısıhoca işe karışarak – mağlup olan askerleri kasabaya sokmayız, nereye giderlerse gitsinler – gibi ileri geri laflar ederek kaymakam ile jandarma kumandanına da ağır hakarete bulundular. Söze karışarak hocaları ikna etmek istedikse de, başaramadık.”

"Harp Hatıralarım" – 15

Alay kumandanımız birşey söylemedi. Yolumuza devam ettik. Kumandanımızı çok iyi tanıyorduk. Kafasında birşeyler tasarlamıştı, tasarladığını da bir sır gibi sakladı.

Süvari bölüğü ve kızakla çekilen makineli tüfek bölüğü, kumandanımızı izleyerek önden gidiyordu. Ben ve birkaç subay kumandanımızın refakatindeydik.

Derken kasaba görüldü. Yaklaştık. Ortalık kararmıştı. Bir köprüden geçilecekti. Köprü başında bir kalabalık bizi bekliyordu. Sarıklı hocalardan biri ilerliyerek kumandanımıza, “Kasabamıza giremezsiniz, biz mağlupları kasabamıza sokmayız” dedi. Önce sakın bir dille konuşan kumandanımız sertlikle karşılaşınca haklı olarak tutumunu değiştirdi ve kafa tutanların tümünü oracıkta muhafaza altına aldırttı. Sonra, konakçı zabıtlar önde olduğu halde, süratle köprüyü geçtik.

Bizi kasabaya sokmamak için tedbir alan softaların köşebaşlarına diktikleri silahlı nöbetçiler selam vererek yol gösteriyorlar, karanlıkta sokakları dolduran kalabalık, tekbirler ve dualarla bizleri bağırlarına basıyorlar ve konak yerlerini göstermek için can atıyorlardı.

Bu arada kasaba dışında muhafaza altına alınan softalar da, halkın ricaları üzerine serbest bırakıldılar.

Dört günlük istirahattan sonra Sultaniye’den ayrıldık. Çok müşfik halkı askerlerimize kuru üzüm, leblebi ve pekmezden yapılmış lokum türünde tatlılar ve çeşitli kuru yemişler dağıttılar. Gözyaşları, hıçkırıklar ve göklere yükselen tekbir sesleriyle uğurlandık.

Hava büsbütün açmış, yollarda bir gün öncesine kadar yağın karlardan eser kalmamış, soğuk da nisbeten hafiflemişti. Sık sık içinden geçtiğimiz köylerde mola vererek, bunlardan birinde bir gece konaklayarak sert bir havada ikinci vakti Konya’ya vardık. İstasyonun yanında kümelenen askerlerimiz yaktıkları ateşlerde ısınarak konaklamak için verilecek emri beklediler.

Konya’da bizi barındıracak yer kalmamış olduğundan, tümen kumandanlığınca Sille nahiyesine hareketimiz emredildi. Karanlık basmadan yürüyüşe geçtik. Meram bağlarını aşarak kırmızı topraklı bir hayli düzgün ve yokuşlu araziden geçtik. Bir derenin yamaçlarında kurulu Sille’ye, bir köprüden geçerek girdik ve mescit, kilise, okul gibi binalara yerleştik.

Sille, gerçekten görülmeğe değer bir yerdi. Derenin bir tarafında Müslümanlar, diğer tarafında Hıristiyanlar oturuyordu. Halkı, din ve mezhep farkı gözetmeksizin, sevgiyle ve saygıyla yaşayıp gidiyorlardı. Herkes sıhhatli ve gülbüzdü. Renkleri bembeyaz, yanakları tımbul tımbul (fiske vursanız kan çıkacak gibi) pespembe, kestane rengi gözler üstünde altın sarısı saçlar yaratılışlarının güzelliğini tamamlıyordu.

Sille’de on beş gün kaldık. Sekenesinden daima şefkat ve sevgi gördük. Sonra, aldığımız emirle, Akşehir’e gitmek üzere ayrıldık.

Bermende; Akşehir’e beş kilometre uzaklıkta, kasaba büyüklüğünde ve kasabaya muntazam şose ile bağlanmış bir köydü. Caddeleri parke taş, sokakları arnavut kaldırımı olarak yapılmıştı. Köyde kahveler, gazinolar, fırınlar, nalbantlar, tuhafiyeciler, manifaturacılar ve diğer ticarethaneler vardı.

Türk ve Rum olan halkın yalnız mahalleleri ayırdı.

Büyük ve ahşap Rum okulunu bize tahsis etmişlerdi. Bu okul, lise derecesinde ve yatılı olup kendi cemaatları tarafından Ege bölgesinden seçilen kimsesiz ve fakir Rum çocuklarına tedrisat yaparmış.

Bu köyde iki ay kaldık. Manisa'ya gitmek üzere, muntazam yürüyüşle, Akşehir istasyonuna geldiğimizde, istasyonun İngiliz askerleri tarafından işgal edilmiş olduğunu gördük. Entarili İngiliz askerleri toplanmışlar, harben değil fakat siyaseten yendikleri hasımları biz Türkleri merakla seyrediyorlardı.

İntizam içinde vagonlara binilerek hareket edildi. İkinci gün Manisa'ya vardık, doğruca kışlaya girdik ve yerleştik. Kışla küçük fakat tertemiz geniş avlusuyla muntazam bir yapıydı.

Bu büyük şehirde asayiş namına birşey yoktu. Her taraf fuhuş yuvası, sokaklar ve kahveler birer kumarhane olmuştu.

Rumların ve Yahudilerin, mağlubiyetimize sevinerek taşkınlığa yeltenmeleri, hepimizin asabını bozuyordu. Öyle ki, her an kanlı bir olayın zuhuru bekleniyordu.

Akşehir'de ve gelip geçtiğimiz bütün istasyonlarda gördüğümüz entarili İngiliz askerleri burada da vardı. Öyle anlaşılıyordu ki, İngilizler, Anadoludaki bütün istasyonları zaptetmişler, fakat şehrin işine ve asayişine karışmıyorlardı.

Fırka karargahımız (23. Tümen) Afyonkarahisar'da kaldı. Manisa'da birçok birlikler toplanmıştı. Bu sırada bir emir geldi ve biz ihtiyat zabitler terhis edildik.

Memleketim Adana işgal altındaydı. Oraya nasıl ve hangi vasıta ile gidebileceğimi düşünüyorum, düşman dipçığı altında yaşamayı aklım bir türlü almıyordu.

NOT: Rahmetli dayım Şahap Azmi Öçalır'ın Birinci Dünya Savaşına ait hatıraları burada biter. Bundan sonraki hatıraları Çukurova'ya dönüşü ile başlar ve Ulusal Egemenlik Savaşımız boyunca sürüp gider. (Atıf Özbilen)

"Harp Hatıralarım" – 16

Kırk kişilik bir yük vagonu hazırlanmıştı. Marşandiz katarına bağlanarak gidecektik. Bu vagona benden başka Türk yoktu. Diğer subaylar Suriye ve Iraklı Araplardı. Şimdi bu subaylar neş'e içindelerdi. Kendi vatanlarını yüzyıllar boyunca düşmanların saldırısından korumuş olan Türkleri, şimdi bir numaralı düşman gözü ile görüyorlar ve bu hisler içinde memleketlerine dönüyorlardı. Bağımsız birer devlet oluyorlar, artık Türk boyundurluğundan kurtuluyorlardı! İşte konuştukları konuların bazıları...

İçlerinde yakından tanıdığım subaylar da vardı. Benim Arapça bildiğimi tahmin etmeyerek neler neler konuşuyorlardı... Harbin süresince ordumuza yaptıkları manevi ve fiili ihanetleri sıralıyarak övünüyorlardı. Konuşmaları o kadar hararetlenmişti ki, Bağdatlı Hilmi Bey bir ara, "Çocuklar" dedi, "Azmi, vaktile çöl harbinden Mersin'e gelmişti. Belki Arapça bilir, biraz ölçülü konuşalım." Ben hiç oralı olmadım. Elimde büyücek bir roman, portatif karyolama uzanmış, muttasıl okuyordum.

Katarımız yoluna devam ediyor, bazı büyük istasyonlarda saatlerce manevra yapıyor ve uzun süre kalıyordu. Böylece, dört günde Torosların göbeğindeki Pozantı istasyonuna gelebildik. Bizi getiren katarın da son durağı bu istasyon idi. Mondros mütarekesi ahkâmına göre işgal hattı olarak Pozantı çizilmiş ve imzalanmıştı. Lokomotif bizim vagonu, istasyonun yan tarafında kör bir hatta çekerek bıraktı.

Pozantı; Adana'nın sayfiyesi olan ve dört yıl önce bize ilk askerlik haberini müjdeleyen "Bürücek" yaylasının tren yolu iskesesidir. Pozantının etrafında birçok köyler vardır. Fakat biz bunlardan "Şıhlı" ve "Anahşa" adındakileri yakından biliyoruz. Bürücek'e en yakını olmakla, köy halkının hemen tamamı ile tanışıklığımız vardır. Benim en büyük emelim, bu köylerden birine kendimi atmaktır.

Adana'nın ve hatta içinde bulunduğumuz Pozantı'nın işgal durumu hakkında bilgi edineceğim kimseyi göremiyordum. Makasçıya kadar, istasyonun Türk memurlarının hepsi çıkarılmış yerlerine Ermeniler ve Rumlar tayin edilmişti. İstasyon arkasındaki sıra dükkanlarda Müslüman esnaf kalmamış, yerlerini Ermenilere terketmişlerdi.

Umumi Harbin devamı sırasında istasyonun hemen yanında Menzil Kumandanlığı tarafından askerlerimize yaptırılan küçük ve zarif cami kapatılmıştı. Çünkü, Ezanı Muhammediyi dinleyecek tek müslüman kalmamış ve Pozantı, bir Ermeni şehri halini almıştı...

Kasabada bir tek yerli ve köylü Müslüman Türk bulunmadığından, gerekli bilgiyi alabilmek için epeyce çırpındım durdum. Bir ara, varışımızın üçüncü günü, tahtacı katırlarının Pozantı'nın doğu ormanlarından istasyona odun taşıdıklarını gördüm... Yanlarına gittim. Aralarında beni, babamı ve yakın akrabalarımı tanıyanlar vardı. Onlardan aldığım bilgi çok feci idi: Yakın köylere gitmeme imkan yoktu. Köylüler bile asayişsizlik yüzünden kasabaya inemiyorlardı. Fransız askeri kılığna bürünmüş Ermeniler, yollarda yaptıkları gaddarlık ve eşkiyalığı ormanlarda yapamadıklarından, köylüler ancak ormanlarda dolaşabiliyorlardı. Bir başka sorum üzerine, "- Biz tahtacıyız. Bu işleri bizlerden başkalarına yaptırılmayacaklarını bildiklerinden, kendilerine ve lokomotiflere odun lazım olduğundan, bize İngilizler vesika verdiler. Onun için şimdilik baş üstündeyiz." cevabını verdiler.

Bir haftadır Pozantı'da, kendi vagonumuzun içinde, bizi götürecekt katarı bekliyorduk. Bu arada bir katar geldi. Amerikan "Salibi Ahmer" yardım treni imiş. Türk topraklarından geçerek Suriye'de, Türklere fiilen ihanet etmiş Araplara ve Ermenilere yardıma gidiyormuş.

Bu dünya harbine katıldıktan sonra terhis edilip Pozantı'da toplanan askerlerimiz, memleketleri olan Mersin, Adana, Antakya, Urfa, Maraş, Antep ve Mardin'e gitmek üzere kendilerine tahsis edilecek katarı bekliyorlardı. Zavallılar perişandı. Onlara yiyecek verecek bir makam yoktu. On gündür bekleşip duruyorlardı. Konya'dan bir katarın gönderileceği söyleniyordu.

İşgal kuvvetlerinden bir İngiliz subayı, tercüman aracılığı ile Türk askerlerinden arzu edenler olursa, "Salibi Ahmer" trenile açık vagonlarda gidebileceklerini bildirdi. Memleket hasreti, ana – baba – kardeş ve evlat hasreti vardı. Henüz içerleri tamamen yapılmamış, örülmemiş ve sular sızan tünellerde, lokomotifin çıkaracağı boğucu dumanlara razı olanlar vagonlara çıktılar. Bizim vagonu da kör hattın alarak katarın en arkasına bağladılar. Görünüşte herşey tamam ve normaldi. Medeni milletlerin işaretlerini taşıyan ve "Salibi Ahmer" adından insanlara ırk ve mezhep gözetmeksizin yardım kollarını açacak bu kutsal teşekkülün katarı (!) böylece hareket etti.

10 – 15 kilometre gidildikten sonra, bir yarma önünde katarımız birden duruverdi. İngiliz askerleri vagonların üzerine çıkararak askerlerimizi kırbaçlamağa, tokatlamağa başladılar. Sonra, vagonlardan aşağı indirdiler. Gözlerimizi tepelere çevirdiğimiz zaman gördük ki, önceden oraya yerleştirilen bir sinema makinesi, bu faciayı filme alıyor. İşte, "Salibi Ahmer" treninin alet olduğu kepazelikler...

Yenilginin ilk acı örneğini burada görmek bedbahtlığı bize nasipmiş. Irak'ta ve çöl cephelerinde ve hatta kahramanlık destanları yarattığımız Çanakkale cephelerinde karşılaştıkları zaman, aslan görmüş korkak yaratıklar gibi kaçmış olan İngilizler, terhis edilmiş silahsız Türk askerlerine yaptıkları bu kepazeliklerle savaşta yedikleri sillerin intikamını alıyorlardı. İşte, yenilgimizin acı görünüşü...

Çok süratli giden katar Yenice istasyonuna vardı ve bizim vagonu oracıkta bırakarak uzaklaşıp gitti.

Yenice, benim memleketim sayılırdı. Sekenesi katkısız Türktü. Tanıdıklarım vardı, görüştüm ve uzun uzun konuştuk. Adana hakkındaki verdikleri bilgiler endişe vericiydi. Oraya gitmek çok tehlikeliydi. Adana istasyonu ile şehir arasındaki boş saha, şuradan buradan getirilip mustakbel "Kilikya Hükümeti"nin nüvesini teşkil edecek Ermenilerle doldurulmuş. Eşkiya ruhlu bu Ermeniler, oradan geçen Türkleri genç, ihtiyar, kadın ve çocuk diye gözetmeksizin vahşiyane öldürürlermiş...

Dört yıl içinde askerlik hayatımın çoğunu siperlerde, ateş hatlarında geçirmiş olduğum ve hatta iki yerimden yara alarak ölmediğim halde, şimdi doğduğum memleketimde kahpece öldürülürsem diye ne kadar düşünüyorum ve hayıflanıyordum.

Yenice istasyonunda kararsızlık ve endişe içinde şaşkın şaşkın dolaşıyordum. Bu sırada Mersin tarafından bir yolcu katarı geldi. Yenice'de bir buçuk saat kalacağını öğrendim. Dalgın dalgın dolaşırken arkamdan biri omuzlarıma dokundu. "Azmi Efendi, sen misin? Hoş geldin! Adana'ya nasıl gideceksin?" diye konuşmaya başladı. Bu Adana'lı bir Ermeni idi ve bu harbin çıkışından sonra, birçok şehirlerden gelen Ermenilerle birlikte Suriye'ye tehcir edilmiş vatandaşlardandı.

Tehcirden evvel Adana'da oldukça geniş sermayeli ayakkabı mağazasına sahipti. İsmi Agop'tu. Ailece tanışırđık. Bütün ailemiz efradının ayakkabıları Agop'un mağazasında yapılırdı. Ermeniler Şam'a

sürgün edildiklerinde sermayesini tamamen bitirmiş olduğundan, Adana – Mersin demiryolunda şeftren olmuş, resmi elbise giymiş ve böylece bir mevki sahibi olmuştu. Çocukluğumuzda ve askerliğimizden önce babamızdan büyük ve maddi yardımlar gördüğünden olacak, pederimize “babam” diye hitap ederdi.

Maziyi yadederek sohbetimize devam ettik. “- Adana’ya gitmek Gar’a kadar çok kolay. Fakat istasyondan şehre geçmek maalesef çok zor ve hatta tehlikelidir. Ereyvan’dan Adana’ya getirilmiş binlerce Ermeniden bir haylisi istasyon ile şehrin başlangıç noktası olan Giritliler mahallesi arasındaki boş ve geniş sahaya, barakalar kurularak iskan edilmişlerdir. İstasyondan şehre bu barakalar arasından geçilerek gidilmektedir. Bu yollarda müsellaş eşkiyalar birçok Müslümanın canına kıydılar. Ben, bakınız, pederiniz merhumdan daima ve çok yardımlar gördüm. Evcek birbirimizin dost ve ahbabıyız. Gördüğüm iyiliklere küfranı nimet edemem. İsterseniz ben sizi, Ermeni Muhibbidir diye sağ ve salim evinize kadar götürebilirim.” dedi. Ve bu konuda hayli konuştuğundan sonra, vazifesi icabı yanımdan uzaklaştı.

"Harp Hatıralarım" – 17

Agop'un söylediklerini düşünüyör, fakat bir şeye karar veremiyordum. Bu sırada kampana çaldı ve Agop "Haydi gidelim." diye seslendi. Heyecan ve korkuyu bırakarak çantamı kaptığım gibi, hareket halindeki posta katarına atladım.

Hareketimizden bir saat sonra Adana garındaydık. Saat, gecenin yirmi biri. Benden başka inen yoktu. Etrafımı hemen Fransız elbiseli askerler sardı. Türko Türko diyorlardı ama Ermenice konuştuklarını işitince bunların, Fransız ordusuna kaydolmuş Ermeni gönüllüleri olduğunu hemen anladım. Derken Agop göründü. Onlara Ermenice bir şeyler söyleyince etrafımızdan dağılıverdiler.

Agop, istasyondaki resmi vazifesini bitirerek yanıma geldi ve "Haydi gidelim artık" dedi. Gardan aşağıya indik. İstasyon meydanlığına bakan dış kapıda iki süngülü Fransız askeri nöbet bekliyordu. Agop, onlara da Ermenice bir şeyler söyledikten sonra dışarıya çıkabildik. Geceleri binek arabaları çalışmadığı için, meydanda bulduğumuz iki tekerlekli bir yük arabasına atlayarak yola koyulduk. Agop'un ihtarele başımdaki kalpağı, üzerimdeki ceketi çıkararak çantamın üzerine bıraktım.

Şehre doğru gidiyorduk. İçimde gerçekten, ellerim kollarım bağlı, ölüme götürülüyormuşum gibi bir his, bir endişe, bir korku vardı. İstasyondan henüz yüz metre açıldığımızda arabamız durduruldu. Beş kişiydiler. Ellerinde süngü takılı mavzerler; göğüslerinde, omuzlarında çaprazlama geçirilmiş çift fişeklikler vardı. Bana soru sorulmasına fırsat vermiyen Agop, onlarla Ermenice konuşarak ikna etmeğe çalıştı. İçlerinden birinin itirazda bulunduğu, konuşma tarzının şiddetinden anlaşılması üzerine Agop, cebinden, fotoğrafı ve Ermenice yazılı olduğu el fenerinin ışığında okunan vesikasını gösterince durum değişti ve Agop'un karşısında selam durur gibi bir hal aldılar.

Bu eşkiya çevirmeleri üç dört yerde daha tekerrür ettikten sonra, şehrin başlangıç yeri Giritliler mahallesine kavuştuk. Agop'un "Kurtulduk, geçmiş olsun!" dediğini işitiyordum. İki İngiliz "Hindu" süvarisi, caddede devriye geziyordu.

Caddeye çıkarak, çarşığı takiben Ulu Cami civarındaki dede yadigarı evimize sağ ve salim kavuşabildik. Gecenin oldukça geç saatiydi. İçeriden sorulan çeşitli soruları cevaplandırdıktan sonra sokak kapısını açan annem, beni karşısında görünce gözyaşlarını tutamadı. Nasıl gelebildiğimizi kısaca anlattıktan sonra, evvelden tanıdığı Agop'a teşekkür ve veda ederek annemle içeri girdik.

İrili ufaklı yedi sekiz kardeşim uykularından uyandı. Uzun yılların hasretile sabaha kadar konuştuk. Saldırıya uğrayan Adana'mız hakkında görüştük. Hepsisi de, sağ salim istasyondan şehre gelebildiğime şaşır kaldılar.

"Daha dünkü gün" diyorlardı, "Vanlı Ahmet Efendinin evini Ermeniler basarak adamcağızı katlettiler. Birkaç gün önce bilmem hangi camiin imamını, cami medresesindeki odasında vahşiyaneye öldürdüler." Hele kasten trenlerin şehre varış saatlerini gecenin geç saatlerine aldıkları için, şehre gelirken öldürülen müslümanların sayısı belli değilken, benim çıka gelişim ev halkını gerçekten şaşırtmıştı.

Şehirde işgal kuvveti olarak; bir İngiliz generalinin emrindeki birlikler şehrin dış asayişine ve General Dofyo kumandasındaki Fransız birliklerle Kolonel Bremon adındaki Türk düşmanı bir askeri vali şehri dahilen idare ediyorlardı.

Resmi dairelerde Türk memurlara Ermeniler de iştirak ettiriliyor ve bu gibi tayinler işgal valisi tarafından yapılıyordu. Üç kişilik Bidayet “Asliye” mahkemesi heyetine bir Ermeni, beş kişilik İstinaf “Ağır Ceza” mahkemesine de iki Ermeni aza muhakkak getiriliyordu. Bunların tayinleri ise, işgal valisinin talebi üzerine İstanbul Hükümeti tarafından, Padişahın iradesi alınmak suretile derhal yapılıyordu.

Polis ve Jandarmalar da bu suretle iki unsur arasında taksim edilmişti. İşgal kuvvetlerine sadakat göstermeyen memurlar derhal uzaklaştırılıyor ve işgal mıntkası dışına atılıyorlardı.

Bu cümleden olarak, Celal Bey isminde bir vali, işgal kumandanlarının emirlerine körü körüne itaat etmediği için, İstanbul Hükümetine iade edilmek suretile işgal hudutları dışına çıkarılıyordu.

İstanbul Hükümeti, aslında şaşkınlık içinde yüzüyordu. İşgal kuvvetleri, imparatorluğun tamamını işgale yeltenseler, ses çıkarmıyacıkları hareket tarzlarından anlaşılıyordu.

İşgal kumandanının ve askeri valinin gazetelerde her gün yayınlanan emirlerini içine alan ilanları halkı bizar ediyordu. Bu ilanlardan en önemlilerinden biri şuydu: “Halkın elinde bulunan tabancalar, mavzerler ve mermilerle her türlü kamalar, süngüler, hançerler ve uçları sivri her çeşitteki bıçaklar yirmi dört saat içinde en yakın polis karakollarına teslim edilecek ve emre riayet etmeyenler şiddetle cezalandırılacaklar...”

İkinci gün, mesela şöyle bir emri gazetelerde okuyabiliyordunuz: “Hükümet ve Padişaha karşı isyankar hareketler peşinde koşan ve etrafına topladığı kendi kafasındaki zümreyi yaralı vatanınızın dört bucağına saldırdığı haber alınan Mustafa Kemal Paşa adındaki kumandanın menfi propagandasını KİLİKYA – Adana’ya verdikleri yeni isim – mıntkasına teşmil ederek ve işgal sahalarına girerek bazı zevatı iğfale yeltendikleri mevsukan haber alınmıştır. Bunlar hakkında gerekli takibata geçilmiş olduğundan, halkın müteyakkız bulunarak bu gibilerin telkinatına kapılmıyarak derhal Hükümete haber vermeleri...” Bu gibi emirler, çok ağır tehdit kelimeleri ve cümleleriyle halka duyuruluyordu.

"Harp Hatıralarım" – 18

Bir sabah evlerinden sokağa çıkanlar, şehirde olağanüstü bir askeri hazırlığın yapılmakta olduğunu gördüler. İngiliz süvari devriye kolları, mekik dokuyorlar gibi, şehrin her tarafında dolaşıyorlardı. Fransız piyade askerleri, polisler, jandarmalar; resmi daireleri ve anacadde başlarını sıkı kontrol altına almışlardı. Ne olacağını kimsenin bildiği yoktu.

Birkaç saat sonra, yapılan askeri hazırlığın ve tertibatın sebebi anlaşıldı. Hüviyetleri işgal makamları tarafından tesbit edilmiş olan Mustafa Kemal Paşa taraftarı Türk milliyetçilerinden on iki zat, teker teker evlerinden alınarak ayrı vasıtalarla gar'da hazırlanmış bulunan hareket halindeki katarı bindiriliyorlardı. Bunların arasında memleketin eşrafından ve Ramazanoğullarından Kemal Bey, Eczacı Basri Bey, Vilayet Hukuk Müşaviri Cemal Bey, Bidayet Makemesi Reisi Mahmut Nedim Bey, belagatile şöhet sahibi Anış Hoca ve isimlerini bilmediğim diğer vatanseverler vardı.

Toplananlar hususi trenle önce Mersin'e ve oradan da bir Fransız harp gemisine bindirilerek meçhul bir semte götürüldüler. Bu elim haber süratle şehre yayıldı. Halk kan ağlıyordu. Her tarafta bir matem havası vardı. Sürülenlerin aileleri telaş içinde ilgili makamlara başvurarak aile reislerinin akıbetleri hakkında sorular soruyorlardı. Bu sorular hep cevapsız kalıyordu. Bu arada, Osmanlı Hükümetinin Adana'daki temsilcisi kukla valisi de durumdan habersiz görünüyordu.

Her gece, Ermeniler tarafından bir sokakta, bir evde kanlı bir facia itiyat halini almıştı. Bu yüzden, akşamın erken saatinde her aile kendi evine çekiliyor ve akıbetini ecel namzetleri gibi yataklarına giriyorlar ve çok geçmeden de uyuyorlardı.

Her sabah evinden çıkarak işleri başına gidenler birbirlerine soruyorlardı: "Bu gece bir hadise var mıydı?" veya "Yahu, bu akşam Çarçaput mahallesi istikametinden silah sesleri geldi, acaba bir şeyler duydunuz mu?" Bu gibi konuşmalar itiyat halini almıştı.

İşgal idaresinin, "asiler, çeteciler" diye vasıflandırdığı Mustafa Kemal Paşa'nın, vatani kurtarmak azmille giriştiği hareketten o kadar korkuyorlardı ki... Güneş battığında karanlık basar basmaz şehre girip çıkmalar sureti katiyede yasak edilmişti. Evlerde ışıkları karartma emri vardı. Cami minarelerine adamlar çıkartılarak tarassutlar yaptırılıyor ve ışık sızan evler tesbit edilerek cezalandırılıyor.

İşgal makamlarının, fevkalade askeri tedbirlerle memleketimizin on iki güzide evladını meçhul semte götürmeleri ve hayatları hakkında bilgi vermekten imtina eylemeleri, umumi efkarı heyecana sevketmiş bulunuyordu.

On iki münevverimiz hakkında her gün türlü türlü tahminler yürütülüyordu. Aradan iki ay kadar bir zaman geçmişti. Bir gün yazıhanemize, Suriyeli bir zatın gelerek beni aradığını haber verdiler. Karşılaştığımız zatı tanımıyordum. Gizli konuşmak istediğini söylemesi üzerine doğruca evimize gittik. Kendisinin Suriyeli bir Arap, mesleğinin kayıkçı olduğunu ve ailesiyle Beyrut civarında (Arvat) adasında oturduklarını söyledikten sonra, Fransızların Adana'dan sürgün ettikleri bu zevatın adadaki kalede hapsedildiklerini ve akrabamız olan Eczacı Basri Beyden mektup getirdiğini ekleyerek mektubu uzattı.

Heyecan ve endişe ile zarfı açtığımda eniştemiz Basri Beyin yazısını tanıdım ve hemen okumağa başladım. Hülasasına nazaran:

Adana'da evlerinden alındıktan sonra, hususi bir trenle Mersin'e götürülmüşler. Kapalı bir askeri kamyonla, önceden almış oldukları tertibatla her türlü yaratıktan tecrit edilen iskeleye, oradan da hiç kimse ile temas ettirilmeden bir deniz motoruyla harp gemilerinden birine götürülmüşler.

Gemiye çıkarıldıktan sonra doğruca geminin kömürlüğüne indirmişler. Oturacak yer yok. Oradaki askerlerden birine Fransızca sordukları zaman, birisi gelerek elindeki kürekle kömürleri düzeltmiş ve müstehziyane "buyurunuz" (café chantan) demiş.

Sürgüne götürülenlerden ikisi hoca oldukları için abdest alacaklar, su lazım. O sırada bir Fransız zabiti teftiş için oraya gelmiş. Vilayet Hukuk Müşaviri Cemal Bey, selis Fransızcasile durumu anlatmış ve su istemiş. Beş dakika sonra bir desti su gelmiş. Hocanın biri abdest almak üzere eline döktüğünde bunun su değil şarap olduğunu hayretle görmüşler. İşte, hürriyetin banisi Fransızların münevver ve medeni deniz zabitanın hakareti...

Harp gemisi Mersin'den hareket ettikten sonra, sürgünleri güvertede bir yere çıkarıyorlar ve kendilerine bir masada yiyecek veriyorlar. Geceyi tekrar kömürlükte geçiren on ikiler, ortalık ışığı zaman geminin bir ada önüne demirlemiş olduğunu görmüşler.

Bir istimbote gemiye yanaşmış. On ikileri alıp adaya çıkarışlar. Eski devirlerden kalma bir kaleye hapsedmişler. Aradan iki gün geçtikten sonra oraya bir şahıs daha getirmişler. Bu adam da, Adana'daki millicilerdenmiş. Adana Polis Müdürlüğünde telefon tamircisi bir Fransız muhibbi olduğunu bilenler çıkınca, bunun millici değil, bir Fransız casusu olduğu derhal anlaşılmış...

Mektubunda bu tafsilatı veren Eczacı Basri Bey, kendisinin ve bütün arkadaşlarının sıhatte olduklarını ve bunu bizlere bildirmek için maddi fedakarlıklarla kayıkçı arkadaşı gönderdiklerini ve bu mektupların bizim delaletimizle ailelerine gönderilmesi yazılıyordu. Yazının en son ve mühim noktası, gelen zatın isminin tarafımızdan sorulmaması ve mektup getirme hadisesinin çok gizli tutulması idi. İstenilenler yapıldı ve on ikiler ailesi, aile reislerinin sıhatte oldukları haberini aldıktan sonra sevinç içinde mektup getiren zata cevaplarını verdiler ve onu ikramlar içinde uğurladılar.

"Harp Hatıralarım" – 19

İşgal makamlarının, silahların teslimi hususunda yaptıkları ilanlara ehemmiyet verenler olmadı, yalnız bazı kişiler, evlerinde et kıydıkları uçları sivri “kıyma bıçakları”nı karakollara götürdüler. Bunların da, uçları kınırlarak kullanılmasına izin verildi.

Silahların teslim edilmediğine çok sinirlenen işgal makamları, şiddetli bir emir daha yayınladı. Buna göre, yirmi dört saat içinde silahlar teslim edilmediği takdirde, arama birlikleri harekete geçecekler ve bu arama ticarethanelerde, evlerde, mağazalarda yapılacağı gibi, su kuyuları ve hela çukurlarına da teşmil edilecekti. Bu emirde, kendilerinde mevcut hassas aletlerle, saklı silahları çıkarabilecekleri de ilave ediliyordu.

Yirmi dört saatlik mehil henüz geçmişti. Arama, şehrin çeşitli mahallelerinde birden başlatılmıştı. Evimiz hükümet dairesine yakındı. Şehirde tanınmış bir aileye mensuptuk. İlk arama piyangosu da bize çıkmıştı.

Hepsi de Fransız üniformalı, bir zabıt, altı silahlı asker ve resmi elbiseli, şivesinden Ermeni olduğu anlaşılan bir tercüman ile arama heyeti evimize girerek çalışmaya başladılar.

Aramadıkları yer – bucak kalmadı. Kızlarımızın ceviz sandıkları, ev halkının eşyaları, çamaşır boğçaları açılarak birer birer karıştırıldı ve hatta silkelenerken sanki dikiş iğnesi aranıyormuş gibi hayasızca hareket ettiler. Bir de, sık sık yüzlerimize bakarak, davranışlarımızdan manalar çıkarmağa çalıştılar.

Bu sırada üç İngiliz zabiti, tercümanlarla birlikte aramaları kontrole geldiler. O anda, kızkardeşlerimizden birinin cihaz sandığı aranıyordu. Henüz on yaşındaki bu çocuk muttasıl ağlıyordu.

İngiliz heyeti, arama işlerine şöylece bir göz gezdirdikten sonra, el – kol işaretile ve hiddetli cümlelerle arama şekline itiraz ettiklerini belirttiler. Tercümanları da onlara uydu ve özür dilercesine evimizi terk ettiler.

İngilizlerin bu hareketi boşuna değildi. Şehrimizin hangi devlet tarafından idare edileceği hususunda aralarındaki pazarlık henüz bitmemişti. Eğer işgal idaresi İngiltere Hükümetine verilirse, biz saf insanlar, “Bunlar medeni insanlar, Fransızların çamaşır boğçalarını aramaktan menettikleri gibi, bize de terbiye verdiler...” şeklinde düşüneceğimizi sanıyorlardı; zavallılar...

Ertesi gün, Taşköprü yakınında ve nehir kenarındaki “Hacı Yunus Ağa” açık hava kahvehanesinde arkadaşlarla oturuyorduk. Saat 14 – 15 arası idi. Arkadaşlardan Adil Bey soluk soluğa yanımıza geldi. “Yahu dışarıda bir fevkaladelik var, cami meydanını İngiliz süngülü askerleri çevirmiş, halk da orada toplanıyor” der demez hepimiz kahvehaneden dışarı fırladık. Zaten cami meydanı hemen orada idi. Biz de halkın arasına karıştık. Herkes birbirine ne olduğunu soruyor, fakat ne olacağını bilen yoktu.

Bir süre sonra, nehir kenarı caddeden üstü açık ve İngiliz flamasını taşıyan bir kamyonun acı acı düdüğü öttürerek kalabalığa doğru gelmekte olduğu görüldü. Kamyonda, birkaç İngiliz zabitanın arasında, Ramazanoğullarından Adana mebusu Suphi Paşanın yiğeni ve Kadri Beyin biricik evladı Tevfik Bey vardı.

Kamyon, meydandaki musalla taşının önünde durdu. İngiliz zabitleri ve Tefik Bey kamyondan indiler. Önce İngilizce okunarak sonradan tercüman edilen işgal kuvvetleri kumandanı Generalin tasdikine iktiran ettiği beyan edilen hüküm hülasında: “Ramazanoğullarından Tefik Beyin Tepebağ mahallesindeki ikametgahında yapılan silah taharrisinde ve kendi kasası içinde otuz santim uzunluğunda, ucu sivri, iki ağızlı müzeyyen altın ve gümüş savatlı bir hançerin zahire ihraç edildiği ve yapılan isticvapta bunun ecdatları Ramazanoğullarından ve dededen babaya intikal etmek suretile kalmış bir ecdat yadigarı olduğu beyan edilmiş ise de, evvelce yapılan ilanları müteakip işgal makamlarına müracaat edilmesi iktiza ederken bu hususa riayet edilmediği anlaşıldığından köprü başındaki camiîşerif meydanında ve halkın huzurunda çıplak sırtına yirmi kırbaç vurulmasına karar verildiği...” tasrih edilmekte idi.

"Harp Hatıralarım" – 20

Tevfik Bey, benim okul ve sınıf arkadaşım. Memleketin tanınmış bir ailesinin nazlı büyütülmüş, terbiyeli ve temiz ruhlu tek erkek evladı idi. Büyüklerinden değil tokat, tekdir bile işitmemiş olduğunu yakinen bilenlerdenim.

Zavallının yirmi kırbaç darbesine nasıl tahammül edeceğini düşünürken, orada bulunan tercüman: "Soyununuz, elbise ve çamaşırlarınızı tamamen çıkarınız, yalnız iç donunuz kalsın!" emrini verdi. Tevfik Bey metanetle bu emri yerine getirdi. Sonra, kamyonun arka kısmına önceden hazırlanmış oldukları ağaç halkalara, çarpmıha gerer gibi bileklerinden, sırtı açıkta kalmak üzere sımsıkı bağladılar.

Orada toplanmış olan halk heyecanla, endişe ile neticeyi bekliyordu. Bir İngiliz küçük zabiti, ceketinin altını kaldırarak belinde sarılı kırbaçı çıkardı. Yirmi santim uzunluğunda yuvarlak ağaç saplı ve sayılamıyacak kadar çok ince tellerden bir buçuk metre boyunda bir kırbaçtı. Kırbacın tellerini avucunda sıralayarak ayarladıktan sonra, Tevfik Beyin sırtına vurmağa başladı. Her darbeye sırtından, kırbacın izi üzere kan fışkırıyor ve Tevfik Bey feryadı basıyordu. Belden omuza kadar kanlı izlerle kırbaç darbeleri tamam olacaktı ki, "- Giyiniz, karar infaz edildi, gidebilirsiniz!" emri verildi. Tevfik Bey, alelacele çamaşır ve elbiselerini giyinerek evine yollanırken, İngiliz işgal ordusunun vahşet saçan öncüleri, bayağılıklarını böylece halka gösterdikten sonra, geldikleri gibi gittiler.

Halkın ağzını bıçak açmıyordu. Olay, yıldırım hızile şehre yayılmıştı. Türkler, ticarethanelerini hemen kapatarak evlerine çekiliyorlardı. Yapılan vahşet o kadar üzücü, halkın teessürü o kadar büyüktü ki, akşam yemeği için hiçkimse sofraya oturmayı düşünemiyordu.

Tevfik Bey, yediği kamçılarla sırtı kana boyalı, evine gidiyor. Kapıdan canını içeri atar atmaz sendeliyor ve yıkılıyor. Kendisini takip eden aile dostları, evde bulunan besili bir koçu hemen keserek alelacele çıkardıkları deriye Tevfik Beyi sıkıca sarıyorlar. Doktorlar yetişiyor, ilaçlar hazırlanıyor. Ve artık Tevfik Bey, yataktan çıkamıyor.

Bu olayla ilgili şu hususu da yazmadan geçemeyeceğim:

Tevfik Beyin evinde bulunan ecdat yadigarı tarihi hançer, arama heyeti tarafından müsadere edilip Tevfik Bey hakkında takibat başladığı zaman, amcası Suphi Paşa (Osmanlı Meclisinde Adana Mebusu), işgal kuvvetleri kumandanı İngiliz generallerinden aldığı randevu üzerine kışladaki karargaha gidiyor. Kendisini güler yüzle kabul eden generalden; bu hançerin, Adana'da asırlar boyunca hükümdarlık etmiş cedleri Ramazanoğlu Mehmet Beyden tarihi bir yadigar olarak babadan evladına intikal etmiş kıymetli ve sanatkarane işlemlerle tezyin edilmiş bir eser olduğunu ve üzerindeki yazılarla da bu husus aydınlanacağına göre, yasak silahlardan sayılmayarak yeğeni Tevfik Beyin serbest bırakılmasını ve hançerin iadesini rica ediyor.

General ise, üzülmemesini, İngiliz askeri hakimlerinin adil olduklarını söylüyor. Tam o sırada, emir zabitanın getirdiği bir evrakın general tarafından imza edilerek iadesi sırasında, evrakta Tevfik Beyin fotoğraflarının yapııştırılmış bulunmasından endişeye düşerek sorduğunda, "Endişe edilecek birşey yoktur, müsterih olsunlar..." cevabını almış. Ama yine de Tevfik Beyin sırtı, yirmi kırbaç darbesinden kurtulamamış.

Ertesi gün, istasyona gidilen dörtyol ağzında, tıpkı bir gün önceki köprü başındakine benzeyen hazırlıkların yapıldığı ve entarili İngiliz askerlerinin süngü takılı silahlarla caddeyi muhafaza altına aldıkları havadisi bir anda şehre yayıldı.

Halk ne olacağını merakla beklerken, yine bir İngiliz kamyonu, muhafızlar arasında bu sefer başı sarıklı, orta yaşlı, sakallı bir zatı getirdiler. Hepsini indiler. Hocayı da indirdiler kamyonun. Dekor, dünkünden farksız. Okunup Türkçeye çevrilen karar kısaca şöyle: “Memleket Hastahanesi imamı olan suçlunun, evinde yapılan aramada uçları sivri, otuz santim uzunluğunda dört adet bıçak bulunduğu ve bu bıçakların et kıymak için her evde kullanıldığı beyan ve ifade edilmesine rağmen, bu çeşit bıçakların karakollara götürülerek sivri uçlarının kırılması evvelce ilan edildiği halde bu emre itaat etmediğinden ve kendisinin müslüman din adamı olduğu anlaşıldığı cihetle, mesleğine hürmeten üzerinde iç pantolonu bırakılmak suretile kamyon arkasına bağlanması ve kamyon içinde hazır bulundurulacak yirmi dört teneke suyun her saatte nöbet değiştirecek askerler tarafından birer tenekesi mahkumun üzerine boşaltılmak üzere, yirmi dört saatte hükmün ifa edileceği ve sonra da serbest bırakılacağı...”

Saat başına bir teneke suyu hocanın üstüne dökerlerken çeşitli pozda fotoğrafını çekiyorlar ve kahaahalar atmaktan zevk alıyorlardı. Mevsim, sonbaharın son ayı olduğu için gündüzleri serin, geceleri oldukça soğuktu. Böyle bir havada, hocanın çektiği ıztırabın derecesini okurlarıma bırakıyorum...

"Harp Hatıralarım" – 21

Şehrin Müslüman bölgelerinde Türklere yapılan işkence o kadar çoğalmıştı ki, uzak mahalleler halkı hükümet dairesi yakınlarındaki akrabalarına veya şehir dışındaki bahçelerde yaşayan dost ve ahbablarının yanlarına sığınmak zorunda kalıyorlardı.

Müslümanlar için geceleri evlerinden dışarı çıkmak, ölmeyi göze almak demekti. Ermeni çeteleri şehrin içinde ve dolaylarında yapmadıklarını bırakmıyorlardı.

Ermenilerin ve onları bu vahşete teşvik edenlerin maksatları biz Türklerce biliniyordu. Devamlı surette yapılan baskı ve cinayetler yüzünden Türkler şehri terk edecekler ve hergün şuradan buradan getirdikleri Ermenilerle çoğunluğu sağlayacaklar ve böylece, düşlerindeki "Kilikya Ermeni Hükümeti" kendiliğinden kurulmuş olacaktı.

Gerçekten şehri terk etmek ve Toroslara çekilmek arzusu, her ailenin düşündüğü kurtuluş çaresi idi. Fakat bu hedefe ulaşabilmek, hele kadınlar ve çocuklarla şehrin batısındaki Toros şosesine çıkabilmek pek zordu.

Şehrin dışındaki bahçelerde oturan 20 – 25 bin nüfuslu Arapça konuşan yerliler, asırlar boyu Türklere kardeş gibi birarada yaşamışlar ve çoğunluğu sünni olarak mabedlerimizde Türklere birlikte ibadet etmişler; din, ırk farkı gözetmeksizin birlikte geçinip gitmişlerdi.

Şehri terkeden Türkler, çoluk çocuğu ile birlikte ilk önce tanıdık bir bahçecinin evine misafir ediliyor, orada ev halkından tedarik ettikleri çeşitli araçlarla; şehrin güneyindeki bu bahçelerden elli kilometrelik bir yarım çemberlik yolculuktan sonra, kuzeyde Toros Dağlarının eteklerine varabiliyorlardı.

Şehir sessizce boşalıyordu. Bahçeciler biz Türklere her kolaylığı gösteriyor, konukseverlik bakımından komşu bahçecilerle sanki yarış ediyorlardı.

Biz de, haziranın son haftasında, Şeyh Cemil'in bahçeler içindeki zarif yapılı evine misafir edildik. Birkaç gün sonra da tedarik ettiğimiz develerle Toroslardaki "Bürücek" adındaki yaylamıza varabildik.

Bürücek Yaylası, her bakımdan bizim için önemli bir yerdir. Yirmi şu kadar yıllık yaz aylarımız, çam ve benzeri ağaçların gölgesinde geçmişti. Yüksek öğrenime hazırlanırken seferberliğin ilanını burada haber almış ve ilk askerliğimize buradan hareket etmiştik.

O zaman Bürücek, altmış hanelik bir sayfiye yeri idi. Başka çare olmayınca, büyücek her çam ağacının altına yerleşiyorlar, sonradan yaptıkları tahta barakalara geçiyorlardı.

Hicret edenlerin çoğu tüccar, esnaf ve çiftçi idi. Tüccar ve esnaf sermayelerinin çoğunu mal olarak ticarethanelerine, çiftçiler ise tohum halinde toprağa serpmiş olduklarından, ellerinde ailelerinin geçimlerini sağlayacak para pek az ya da hiç yoktu. Gerçi aile reisleri, nafakalarını temin için aile efradının kollarındaki altın bileziklere güveniyorlardı ama, altının bile para etmediği devirde yaşıyorduk.

Hicret edenlerden ölenler için kefenlik bulmak, sabun ve diğer malzemeyi temin etmek mümkün olmadığından kefen için yorgan veya yatak çarşafı kullanılıyordu. Mezar kazıcısı bulunmadığından halk birbirlerine yardım ederek bu işleri yapmaktaydılar.

Bir nahiye merkezi olan Pozantı'da, Adana'ya bağlı Misis Nahiyesi Müdürlüğünden (ne suretle geldiği meçhul) Hulusi Bey isminde bir zat, kendini Pozantı Müdürü tayin etmiş ve bir hükümdar tavır ve edasıyla etrafa dehşet saçıyordu. Bu zat, hicret eden vatandaşların belli başlı kişilerini uzak yerlerden jandarma kuvvetiyle nahiye merkezine getiriyor ve nakdi yardıma zorluyordu.

"Harp Hatıralarım" – 22

Ermeni ve Fransız zulüm ve işgal faciasından kendilerini kurtararak Toroslara can atan Türkler, nahiye müdürünün emirlerinden, kanun dışı isteklerinden yılmışlardı. Bereket versin, hakkında yapılan şikayetlerin semeresi görüldü ve nahiye müdürünün bu diktatörlüğü devam edemedi. Büyük Millet Meclisi Hükümeti, kendi nüfus ve idaresi altında bulunan mülki teşkilat arasında işgal altına giren ve nüfusunun yüzde doksanı şehri terk ederek Milli Hükümetin hükümlerine mahallere sığınan Adana halkının resmi ve hususi işlerinin tedviri için Pozantı'yı muvakkaten Adana Vilayet Merkezi olarak kabul ettiği gibi Adana'nın ileri gelenlerinden İsmail Safa Beyi (Milli Hükümette Adana Mebusu ve sonradan Maarif Vekili) vali vekilliğine tayin etmek suretiyle resmi işlere bir düzen verilmiş ve halkın hukukunu koruyacak bir makam ihdas edilmişti.

Milli Hükümetin bu ilk kararından çok memnun kalan halk, Pozantı'da teşekkür eden Adana Vilayetine gelerek dertlerini dinletebiliyor ve parlayan kurtuluş ışığının verdiği ilham kaynağıyle nurlanarak ailelerinin oturdukları kovuklara, çam ağaçları altındaki barakalara ve hatta Pozantı – Belemelik tunellerindeki meskenlerine güler yüzle dönüyorlardı.

Tekelioğlu Sinan Paşa (Sinan Tekeli, eski Adana Mebusu), Mustafa Kemal Paşanın emirlerle "Kilikya Cephesi Umum Kuvayı Milliye Kumandanlığı"na tayin edilmişti. Kendisi ordumuza küçük rütbeli bir zabıt olduğu halde, düşmanlarımıza korku hissi vermek için "paşa" ünvanı ile ve verilen yetkilerle çok başarılı işler görmüş ve Adana Milli Cephelelerinde, işgal kuvvetlerini şehrin dışına çıkartmamış, onları adeta mahsur bir halde bırakmayı başarmıştı.

Adana ve dolaylarını müştereken işgal ve idare ederken, kendi aralarında yaptıkları anlaşmaya uyarak İngilizler Filistin'e gittiklerinden Adana ve dolayları yalnız Fransızların işgalinde bırakılmıştı.

Sinan Paşa milli bir kumandan olduğu için maiyetindeki erkani da sivillerdendi: Beybaba Sadettin Bey (Umumi Harp içinde Bağdat Polis Müdürü) ve Adana'nın belli başlı kişilerinden birkaçı...

Genç kumandanlar, genç elemanlar ve milli çete reisleri memleketin kurtuluş gününe kadar yemin ederek sakal bıraktıklarından, bu halleri kendilerine çok yaraşmış ve birer heybet nümunesi olmuşlardı.

Mülki idareye gelince: Bir müddet İsmail Safa Beyin vekil olarak idare ettiği Adana Valiliğine, Vali ve Kumandan sıfat ve yetkilerle Nuri Bey (Nuri Conkbayır, sonradan Büyük Millet Meclisinde Reis Vekili) tayin edilmişti. İsmail Safa Bey ise, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti İdare Heyetinde arkadaşları Kadı Fevzi Efendi, Ahmet Remzi Yüregir (Yeni Adana Gazetesi sahibi ve sonradan Adana Mebusu) ve Belediye Reisi Dıblan Zade Mehmet Bey Milli Hükümeti desteklemekte ve valilik makamile elele vererek gerçekten çalışıyorlar, bu arada halkın dertlerini yakından dinleyerek ilgileniyorlar ve hükümeti sızlıtsız idare ediyorlardı.

Önümüzde kış mevsimi vardı. Bu mevsimde Toroslar ferman dinlemez. Kışa doğru hergün biraz daha yaklaşırken onbinlerce kişinin iskan edilmeleri gerçekten önemli bir meseleydi. Halk ile yapılan temaslara, dağ köylerinin ve Torosların güneyindeki eteklerinde Milli Hükümetin idaresi altında bulunan havası mutedil köylere taksim ediliyorlardı.

Bürücek Yaylasındaki evimiz kış mevsiminde oturmağa müsait olmakla beraber, vilayet merkezi Pozantı'ya 15 – 16 kilometre uzakta bulunması yüzünden iaşemizin nasıl temin edileceği meselesi hepimizi düşündürüyordu. İşte bu günlerde Pozantı'dan bir süvari jandarma geldi. Bir mektup getirdi. Mektup, Vali ve Kumandan Nuri Beyin imzasını taşıyor ve ağabeyim Arif Zade Asım Beyle beni Vilayet merkezi Pozantı'ya acele davet ediyordu.

"Harp Hatıralarım" – 23 (46)

Ertesi sabah Pozantı'ya inerek Adana Valisi ve Kumandanı Nuri Beyi makamında ziyaret ettik. Gülüryüzle karşıladı bizi. Memleket meselelerinden sözettik uzun uzun: Mustafa Kemal Paşa'nın açtığı kurtuluş bayrağı altında Milli Hükümetin zafere ulaşması yakındı. Rus İhtilal Hükümetiyle Milli Hükümet anlaşmış durumdaydı. Fransa da bizimle anlaşmaya yanaşmakta ve bu maksat için Franklin Buyyon'u, gayri – resmi anlaşma zemini bulmak ve hazırlamak üzere Ankara'ya göndermişti...

Görüşmemiz bu yolda sürüp giderken Müdafaa-i Hukuk azaları da Vali Beyin makamına geldiler.

Pozantı'ya davet edilişimiz hususuna gelince; Valimiz: "Pek yakında Fransızlarla münferit bir anlaşmaya varılmasının muhtemel bulunduğu ve ordumuzun bilhassa un gibi, bulgur gibi esaslı iki gıda maddesine ihtiyacı kat'i olduğundan, ailemizi Torosların güney eteklerindeki milli kuvvetlerimizin buldukları köylere yerleştirerek, ağabeyim Asım (Özbilen) beyle derhal Adana'ya dönerek mevcut un fabrikalarından bir veya birkaçını kiralayıp Fransızlarla anlaşma sonuna kadar faaliyete geçmemizi ve gece gündüz çalıştırarak satış fazlasının stok edilmesini..." tavsiye ve teklif ettiler.

İsmail Safa ve Kadı Feyzi Beylerin de destekledikleri bu teklif karşısında endişelerimiz vardı. Memleketin en eski ve katkısız bir Türk ailesinin büyükleri olarak, yapacağımız bu milli vazifenin, Adana'dan birlikte hicret ettiğimiz onbinlerce halk efkarınca yanlış ve kötü duygularla karşılanabilirdi.

Vali Nuri Bey ve Müdafaa-i Hukuk heyetince: "Bu iş vatani bir hizmettir. Hükümet bu işi böylece tensip ettikten sonra endişeye mahal yoktur..." diyerek konuşulunca, kuşkumuz yokoluverdi.

Mali yardım bakımından Hükümetten ve Garp Cephesi Kumandanlığından her türlü kolaylığın gösterileceği ve bu hususta esaslı kararlara varılmış olduğu belirtildi.

Vali Nuri Beyin verdiği resmi vesikayla ve aldığımız talimat üzere, kiraladığımız kırk kadar tahtacı katirile yağmurlu bir havada Bürücek Yaylası'nı terketтік...

Şahap Azmi Öçalır, anılarında, 47nci bölüme "Adana Yolunda" diyerek başlar. Adana'ya varıncaya dek, çeşitli serüvenler birbirini izler. Sonra, Ulusal Kurtuluş Savaşımızın bu denli sonuçlanmasında cephe gerisi çabalarıyla büyük katkıda bulunan adsız kahramanlar arasına giren "Arif Zade" kardeşlerin Adana'da iki, Konya'da üçüncüsünü işletmeye açtıkları fabrikalarla ordunun un ve bulgur tüketimini karşılamaları "Harp Hatıralarım" da geniş bir yer kapsar.

Ulusal Kurtuluş Savaşı'mızın o denli yönleri var ki, bugüne dek gün ışığına çıkmamıştır. Böyle bölük pörçük anılar bile, bu savaşın tarihini yazacaklara ışık tutacaktır.

Güney'de hemen iki yıldır sürdürdüğümüz bu savaş anıları bir başka bölüme dönüşürken; aylık bir sanat dergisinde böyle türde yazı dizilerinin uzayıp gitmesi bazı okurlarımızca yadırganıyordu.

Öyleyse, "Harp Hatıralarım" ın tümünü, "ileride Güney Yayınları arasında çıkarmayı düşüneceğiz" diyelim; eğer "Öçalır" ailesi bu tasarımı önemseyip içtenlikle ilgi gösterirse... A.Ö.

"Harp Hatıralarım" – 47 – Adana Yolunda

TEKİR mevkii, Gülek boğazı ve Çamalan nahiyelerini geçerek KUZOLUK çeşmesinde konaklıyoruz. Ve buraya gelinceye kadar muhtelif yerlerde Jandarma ve Milli Çete reisleri tarafından sorguya çekilerek vesikamız tetkik edilmiş ve hatta bazı mevkilerde vesikamıza itibar dahi gösterilmeyerek telefonla Vilayet Makamı ile görüşülerek muvafık cevap alındıktan sonra yolumuza devam etmeğimize müsaade ediliyordu.

Gece yarısı tekrar ve büyük bir kabile halinde hareket edilerek Şeytan deresi, Tarsuslu Ziyabey çiftliği ve Adanalı Suphipaşa çiftliği yanından geçilerek sabah güneşi çıkmak üzere iken demiryolu hattını geçiyoruz.

Geceyi katırlar üzerinde geçirdiğimiz dereler ve yollar o kadar tehlikeli ve korkunç idi ki: Bir taraftan soyguncu eşkiyaların hücumuna uğramak, diğer taraftan Türk Milli kuvvetlerle Fransız müfrezelerinin karşılıklı ateş hattının arasından gece karanlığında kırk kadar hayvanla yürüyüş yapan bizler için ne tehlikeli anlardı o gece.

Ailemizi teşkil eden bu kalabalık arasında en aşağı rakamla beş altı kadının kucaklarında ve kundaklar içinde yavrucaklar bulunuyor. Ulu Tanrı'nın bir lütfu olarak bu korkunç seyir sırasında yavruardan bir tanesi bile ağlamamış ve yürüyüşümüzü kolaylaştırmak için hepside mışıl mışıl uyumuşlardı.

Milli kuvvetlerimizin mühim merkezlerinden olan Kargılı köyüne gidiyoruz. Geniş bir araziye geçmeye çalışırken bir Fransız uçağının Adana istikametinden gelmekte olduğu görüldü. Verdiğimiz talimat üzerine metanetini bozmayan kabile efradı derhal hayvanlardan inerek dağınık bir halde pamuk tarlaları içine dalarak boylu boyuna uzandılar. Üzerimizde bir kaç tur yapan uçak hiçbir tecavüze lüzum görmemiş olacak Tarsus ve Mersin istikametine uzaklaşıp gitti.

Tekrar katırlarımıza binerek yolumuza devam ediyoruz. Uzaklardan ve arkamıza rastlayan tarlalardan ayak tozları semalara yükselen bir süvari müfrezesinin kabilemize doğru gelmekte olduğu görüldü. Geldiler sual ve cevaptan sonra Valilik Makamının bizlere verdiği vesikayı tanımadılar ve kabileyi yüz geri çevirerek meşakkatli yolculuktan sonra Tarsus kasabası civarında FİRENGÜLÜS Köyüne getirdiler. Çok büyük olan bu köyde halk yollara çıkmak suretile kabilemizi seyrediyorlardı.

Milli kuvvetlerimizin mühim bir merkezi olduğu suvari çetelerin adet itibarile çok kalabalık olmasından anlaşılıyordu.

Karargahta nur yüzlü ve ak sakallı bir ihtiyar var. Bu zat köy muhtarı ve milli kuvvetlerin reisi olarak kendini tanıtmakla beraber gözlerini bana tevcih ederek sanki evvelden beni tanımış gibi "Siz herhalde Arifzadelerden ve herhalde Esat beyin oğlusunuz" sözünü ilave etti. İhtiyarın bu zekası hakikaten takdire şayandı. Vali beyin vesikasını tetkik ederek hayvanlar üzerindeki kabile efradının indirilmesine bile lüzum görmeden tefrik edilen dört muhafız ile kabilemizi ikametimiz için tahsis edilen Kargılı Nahiyesine kadar göndermek lütfunda bulundu.

"Harp Hatıralarım" – 48 – Kargılı Karargahına Fransızların Tecavüzü

Kargılı ve Baltalı birbirlerine çok yakın ve Tarsus kazasının en büyük köyleridir. Ailelerimiz bu köylerden Kargılı'da kalacaklar ve biz iki kardeş vilayetçe verilen talimatı yerine getirmek üzere gizlice Adana şehrine gideceğiz.

Nahiye müdürü Kemal bey (kendisi Tarsus kazası kadısındır) vilayet makamının emrini tetkik ve köy dışında Ermenilerden metruk küçük bir pamuk çırçır fabrikasında yerleşmemiz hususunda ilgililere emirler vererek bu metruk ve köyden uzak bulunan binaya yerleştik. İki günden beri yollarda ailece çektiğimiz zahmet ve meşakatlere rağmen çoluk çocuk fabrika binasına yerleştirilmiş olmakla beraber her ihtimale karşı ailenin erkekleri ellerimizde mavzerlerimizle sabahlara kadar nöbet tutmak suretile gece karanlığında herhangi tecavüzü önlemeğe çalıştık.

Gün doğarken nahiye merkezine gidiyorum. Müdür ve milli kuvvetler kumandanı Kemal beyle; evvelce tanışıklı bulunduğumuzdan memleketimizin ve daha doğrusu Türk vatanının kurtuluş faaliyetleri hakkında vilayet merkezi Pozantı'da esen iyi havayı ve alınan kararları izah ediyorum. Valilik makamının biz kardeşlere tevdi ettiği (Adana'da yapılacak işler) vazifeler mahrem olduğu cihetle bu hususta tek kelime söylemiyorum.

Tam bu görüşmelerimiz sırasında sağdan soldan dörtnala sürdükleri atlarla nahiyeye gelen milli çete efradı, Fransız kuvvetlerinin muhtelif sınıflardan mürekkep olarak Kargılı – Baltalı köyleri istikametine gelmekte olduklarını haber veriyorlar.

Bu iki büyük köy bir anda boşaldı ve milli kuvvetler aldıkları emir gereğince Frengülüs Köyündeki esas kuvvetlerle birleşmek üzere hemen oraya gittiler ve Kemal bey de: "Sizleri Allah korusun" temennisile yanımızdan uzaklaşıyor.

İlk işim dürbünümü alarak köy camiinin yüksek minaresine çıkmak oldu. Gördüğüm manzara hakikaten can sıkıcı ve düşündürücü manzara arz ediyordu. Fransız kuvvetleri bir batarya sahra topu önde, onu takiben suvari bölüğü, bindirilmiş makineli tüfekler ve bunları takiben piyade birlikleri yanaşık nizamda ilerliyorlar. Kargılı Köyüne yaklaştıkları zaman topraklarını ateşlediler ve köyün dışına, boş tarlalara mermi yağdırdılar.

Bunların topluca hareketlerinden maksatlarının mahsur kaldıkları Adana'dan Tarsus ve Mersin'e doğru bir huruç hareketi yapmak istedikleri anlaşılıyordu.

Frengülüs Köyünde çok şiddetli bir muharebe başlamış bulunuyor. Bir anda etraftan toplanan milli kuvvetlerimiz müstevli düşmana geçit vermedi ve akşam karanlığında mağrur düşmanın yüz geri ederek geldiği yollardan topluca ric'at ederek Adana istikametine yollandığını minareden seyrediyorum.

Geceyi korku içinde geçiriyoruz. Bize herhangi bir tecavüz vaki olursa ölünceye kadar vuruşmaya azmetmiş bulunuyoruz. Nöbet usulümüz eskisi gibi devam ediyor. Sabah sabah köye çıkıyorum, bir tek yaşlı köy bekçisinden başka kimseler yok. Durumun vehametini ve Ermeni çetelerinin tecavüz ihtimallerini göz önünde tutarak ekserisi kadın ve çocuklar teşkil eden aile efradımızın daima ihtimal

dahilinde bulunan muhtemel fecayii düşünerek aramızdaki gençlerden birisini, bizleri nakledecek vasıtalar getirmek üzere kendi çiftliğimize ve ikamet etmekte olduğumuz Kargılı köyünün cenubundaki DERVİŞLİ köyüne göndermiş bulunuyoruz.

"Harp Hatıralarım" – 49 – Dervişli Köy Yolunda Korkulu Yolculuk

Berrak ve ılık geçen günün akşamı sanki kainatla bizi bir sessizlik almış, doğudan yükselen kemaline ermiş ay ışığı bu kainatı nurlarına gark ederken civardaki sessizlik hakikaten bizlere korku ve dehşet veriyor.

İçinde bulunduğumuz Kargılı ve Baltalı Köylerinde kimsecikler yok. Harbin devam ettiği ve Fransızların makhur ve münhezim olarak çekilmek zorunda bırakılan Frengülüs köyü alev alev yanıyor; dumanlar, alev ışıkları semalara yükselmekte ve bu halile köy halkının düşmanına geçit vermemekten mütevellit sürurunu meş'alelerle ilan ederek bayram yapıyor hissini veriyor.

Gece yarısına doğru kulaklarımıza bazı sesler gelmeğe başlıyor. Bu sesler konuşma veya at nalı sesleri değil, manda arabalarının tekerlek sesleri. Bizlere bu sesler çok tatlı ve maşukun aşıkından beklediği munis nağmeler gibi geliyor.

Kalabalık ailemizin halasının ilk müjdecisi olan arabalar hadisesiz bulunduğumuz Kargılı köyüne kadar geldiler. Hareket noktaları olan Dervişli Köyü otuz kilometre kadar mesafededir. Arabaların mandalarına hafif bir mola verildikten sonra arabalar yükleniyor, ihtiyarlar ve kadınlar arabalara bindiriliyor, genç erkek ve kızlar arabaların arkasında yaya olarak kabileyi takip etmek suretile hareket ediyoruz.

Bizler; kafilenin beş müsellağ genci ellerimizde mavzerlerimizle sanki ava çıkmış, kısmetini arayan avcılar gibi arabaların önünde, yanlarında ve arkasında muhafız olarak ilerliyoruz.

Geçtiğimiz arazi düz, sema açık ve ay ışığı her tarafı gündüz misali aydınlatmış durumda. Yolumuza böylece devam ederken çok kuvvetli dürbünümle sağı solu, ön ve arkamızı daimi surette tarassut etmekteyim.

Biz yolculardan başka ortalıkta canlı mahluk yok. Yürüdük, ilerledik, düz ovadan ÇAPUTCU köyüne yakın, takriben iki kilometrelik korkulu bir dere geçitinden sonra tekrar düz ovaya çıkarak yolumuza devam ediyoruz.

Ortalık aydınlanmağa başlamış idi ki Çaputcu köyüne vardık. Burası her bakımdan emniyetli ve düşmanların tecavüze cesaret edemedikleri mıntıkalar. Yarım saat sonra da kendi çiftliğimizin bulunduğu DERVİŞLİ köyüne sağ salim ve hiçbir tecavüze maruz kalmaksızın, meskenimize ve vilayetçe emredilen ilk hedefimize muvasalat ettik.

"Harp Hatıralarım" – 50 – Vali Beye Gönderilen Raporumuz ve Telefon Görüşmemiz

Dervişli Köyünde bir günlük istirahatten sonra ilk hareket noktamız olan Bürücek yaylasından salimen muvasalat ettiğimiz (Dervişli) Köyüne kadar geçen yolculuktaki hadiseler ile Kargılı Frengülüs muharebeleri hakkında şahidi olduğumuz safhaları muhtevi mufassal bir rapor hazırlıyarak, Pozantı'da milli hükümetin Adana valisi Nuri beye sunulmak üzere vasıta arıyorum.

Bu vazifenin ifası gerek benim ve gerekse yakalanacak vasıta kuryesi için tehlikeli olduğundan hiç kimseye bu mühim vazifeyi yaptıramadım. Esasen fazla ısrara da lüzum görmiyerek, Adana'ya gidiyormuş süsü vererek, belimde harp yadigarı kundaklı mavzerim ve boynumda asılı dürbünüm olduğu halde sülün gibi şirin kır atıma atılarak, mehtaplı bir gecede, yalnızca sessiz sadasız köyden ayrılıyorum.

Kafamda tasarladığım Kargılı'ya veya Frengülüs köylerinden birisine ulaşmak veyahut milli çetelerimizin bulunduğu herhangi bir mıntıkaya ulaşarak telefonla vali beyi bulmak ve gerekli talimatı almaktı.

Milli kuvvetlerimizin Adana şehri dışındaki muvaffakiyetlerinin en mühim amillerinden birisi muhakkak telefon şebekesinin çok mükemmel çalıştırılması olmuştur diyebilirim. Yekdiğerinden ayrı köy ve mıntikalarda toplanmış olan milli kuvvetlerimiz ilk iş olarak yerden uzattıkları sahra telefon kablolarile daimi irtibat halinde bulunuyorlar.

Gece yarısından biraz sonra Kargılı köyü civarına gelebilmişim. İki gün evvelisine kadar mahlukat olarak kimselerin bulunmadığı noktalar şimdi milli çeteler tarafından tekrar işgal edilmiş ve yol kavşaklarına nöbetçi müfrezeler ikame edilmişti.

Bu müfrezenin başında bulunan Hammadi çavuş adındaki zat maksadımı anlayamadığından dört muhafız süvari ile beni karargaha sevk etti. Karargah eskisi gibi Kargılı köyünde ve nahiye müdürü ve kumandan Kemal beydi. Beni güler yüzle karşıladı ve kendisine; ayrıldığımızdan beri geçen hadiseleri anlattıktan sonra Pozantı'da vali beyle görüşmek istediğimi söyledim.

Yarım saat sonra vali beyle telefonla görüşüyoruz. Başımızdan geçenleri hulasa olarak arz ettikten sonra mufassal raporumu Nahiye Müdürü Kemal beye teslim ederek derhal Pozantı'ya gönderilmesine emir vermekle beraber (hemen Adana'ya gidilerek verilen talimat dairesinde kiralanacak fabrika işlerini intaç ederek netice hakkında acele bilgi verilmesini) emrettiler ve (Fransızların Tarsus istikametine doğru son huruç hareketleri; askeri kudretimizi denemeleri içindi, muvaffak olamadıkları cihetle Fransaya yeni talimat almak üzere gitmiş olan Fanklen Boyon'un Ankara'ya ve bu def'a resmen murahhas olarak gelerek nihai karara varılacağı muhtemeldir.) diyerek Adana'ya gittiğimiz zaman işgal makamları tarafından bir çok taziyik ve şiddetli takibata maruz kalacağımız düşünülerek bunları önlemek maksadile Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti azalarile mutabakata varılarak, Pozantı'da münteşir (Yeniadana) gazetesile (Arifzadeler Adana'ya kaçmışlardır) başlığı altında bir yazı derçedileceğinden maksadın; tarafımızdan aleyhimize telakki edilmemesi tavsiyesinde bulundular. Bu ve buna benzer emir ve direktifler alarak aynı yolu takiben Dervişli köyüne avdet ettim.

"Harp Hatıralarım" – 51 – İşgal Altındaki Adana'ya Dönüş

Vali Nuri beyden son talimatı aldıktan sonra, her türlü silahtan ve hatta çakı bıçağından bile mahrum olarak at ile üç saatte Adana şehrine dönüyoruz.

Şehir: hakiki bir; düşman istilasına uğramış manzara arz ediyor. Sokaklar Fransız ordusu kisvesine bürünmüş fedai Ermeni askerlerle dolu. Türk ve İslam unsurundan bu koca şehirde sanki kimseler kalmamış.

Evlerimiz ve ticarethanemiz Türküm diyen Fransız bendeleri tarafından işgal edilerek açılmış ve içindeki eşyalarımız sanki babalarından mevrus imiş gibi sağılleri tarafından tasarruf edilmekte.

Bu arada: Bir polis memuru ticarethanemize gelerek biz kardeşleri Emniyet Müdürlüğüne davet ediyor.

İşgale uğramış şehrimizin Emniyet Müdürü Adanalı Yusuf Ziya bey. Bu zat hukuk mezunu, Adana'nın maruf bir ailesinin çocuğu olup düşman işgalinde bulunan büyük bir şehirde, milli hareketlere cephe alarak işgal kuvvetleri emrinde vazife almış olması ne elim bir durum arz ediyor. Kendisile olan şahsi dostluğumuza istinaden, işaret edilen husus zımnen anlatıldığı zaman "Bu vazifeyi kabul etmeseydim bir Ermeni getireceklerdi. Bu hareketimle milli idareye ve binnetice memleketime hizmet etmekte olduğuma kaniim." demişlerdi. Kendisinin babası olan maruf din adamlarından Musa Kazım efendi hoca dahi aynı görüş ve düşünüş ile Bidayet (Asliye) Hukuk mahkemesi reisliğini kabul etmişlerdi.

Emniyet Müdürlüğünde bir hayli suallerle sıkıştırılarak milli hareketlerin seyri hususunda malumat almağa çalıştılar. Kendilerine tatmin edici cevaplar alamayınca tazyikleri tehdide inkılap etmiş bulunuyordu ki, Emniyet Müdürünü Vali beyin acele istediği haberi geldi ve biz iki kardeş Emniyet Müdür muavini olan Ermeninin odasına güya misafır edilerek muhafaza altına alındık.

Aradan bir saat kadar vakit geçmişti ki Emniyet Müdürünün makamına çağırıldık. Müdür Yusuf Ziya beyin elinde tek yapraklı bir gazete parçası vardı. Gazeteyi açtı ve bu gazete Pozantı'da intişar eden "Yeni Adana" Gazetesinin son sayısı idi.

Emniyet Müdürünün yüzleri gülüyor ve neş'eler saçan dudakları arasında "Arifzadeler kaçtılar" başlığı altındaki fıkrayı, havadisi okudu. Ve "kurtuldunuz bundan sonra artık sual cevap yok, hep beraberiz. Aynı ideal ile Padişahımız efendimize sadakatle hizmet edebiliriz" diye beraberce Vali vekili beyin makamına gidiyoruz.

"Harp Hatıralarım" – 52 – Vali Vekilinin Huzurunda

Pozantı'da milli hükümetin uyanık ve işbilir valisi, Adana'ya avdetimizde işgal makamları tarafından tazyik göreceğimizi düşünerek Müdafaai-Hukuk Cemiyeti İdare hey'eti azalarile "Arifzadeler Adana'ya kaçtılar" havadisini Yeni Adana Gazetesinde neşrettireceklerini bize Kargılı köyündeki milli kuvvetler karargahından yapılan konuşmamızda telefonla bildirmişler ve bu ciheti hatıratımın (50) sayılı bendinde izah etmişim.

İşte bu havadis "Yeni Adana" Gazetesinde neşredilmiş olduğundan Emniyet Müdürü keyfiyeti tebşir ettikten sonra birlikte vali vekilinin huzuruna gidiyoruz.

Vali vekili: Bu zat Adana'nın yerlisi olmuş sayılır, çok zengin bir çiftçidir. Babaları Sultan Abdülhamit istibdı yıllarında Bağdat'dan Adana'ya sürgün edilmiş Abdülkadir efendinin oğludur. Bu aileye Adana'da Bağdatlılar denildiği zaman halk yakından tanır. Vali vekili işte bu zatın oğullarından Abdurrahman efendi olup altı erkek çocuk babası münevver bir çiftçidir. Şehir halkının çok sevdiği ve hürmet ettiği bir zat olmasına rağmen valilik makamı gibi, rüyasında bile görse inanamıyacağı bir makamı, hem de işgal kumandanlığının teklifile hain Padişah Sultan Vahdettin'in iradesile tayini yapılması umumun nefretini üzerinde toplamış bir şahsiyetti.

Makam odasında bizleri beşuş bir çehre ile ayakta karşılayarak oturtulduk ve çeşitli iltifatlar saçarak Torosların şimalinde Türkün ve Türklüğün kurtulması için mücadeleye nasıl girişildiği hususunda izahat almak istiyordu.

Milli kuvvetleri idare edenlerin vatani kurtarmak için çok azimli olduklarını ve milletin kendilerine azami derecede muzahir olduğunu beyan ettiğim zaman "Yanıyorsunuz, bu; sizin gördükleriniz işin zahiri taraflarıdır. Karşılarında İngiltere, Fransa gibi büyük devletlerin ordu ve donanmaları var. Silah ve her türlü techizatı elinden alınmış bir ordu ne yapabilir. Padişahımızın etrafında yekvücut olarak Hilafet ordularile vatanın, hilafetin ve bu arada makarri saltanat olan İstanbul'un kurtarılmasına yardım etmek hepimiz için farzdır." vecizesini buyurmuşlardı. Ona verilecek müskit cevaplar vardı, fakat aldığım vazifenin ehemmiyeti buna mani olduğundan sükut mecburiyetile yanından ayrıldık.

"Harp Hatıralarım" – 53 – Adana'da İşlerimiz Fena Gidiyor

"Arifzadeler Adana'ya kaçtılar" havadisi "Yeni Adana" Gazetesinde neşredilmesi, işgal makamları ile bendelerinin bizlere karşı güya emniyet ve itimatlarını kazanmış olduğumuzdan, ticarethanemizi açarak faaliyete başlanılmış olduğu gibi beni de; esas vazifeli iken Toroslara hicret suretile terki vazife ederek ayrılmış olduğum Adana Reji İdaresi Başmüdürlüğü Umumi Dava Vekilliği görevini ifaye davet ettikleri için muvakkat bir zaman kaydile bu vazifeyi yapmağa başladım.

Milli Hükümetin Pozantı'daki Adana Valisi Nuri beyin emirlerle kiralanan un fabrikası için geceleri aile büyükleri evlerimizde toplanarak müzakereler yapıyoruz. Şehirde mevcut iki un fabrikası sahiplerinden birisi Rum milletinden "Boduroğlu" kardeşler, diğeri Ermeni milletinden "Aşıkyan"lara ait idi. Ve bu fabrikaları kendileri şahsen işletmekte olup temaslarımızda ve müsahabe sırasında zımnen vaki taleplerimize bunlardan Aşıkyan efendi müstehziyane gülüşlerle "Siz Türkler fabrika işletemezsiniz" sözlerle menfi mütalaalar serdediyordu.

İşgal kuvvetlerinin Türk ve müslümanlara karşı gösterdikleri hasmane ve gaddarane tavırlar yüzünden büyük çiftçilerin ekserisi köylerini terk ederek, aileleriyle Toroslara "Hicret" zorunda kalmışlar ve bu yüzden tarlalar ekilmeden boş bırakılmış ve kısmen ekilen tarlaları dahi kendi halinde ve hasat yapmaksızın olduğu gibi bırakmışlardı.

Bu durum karşısında ve işgalin son yılları, işgal kuvvetleri dahi şehirde adeta mahsus edilmiş bir hale getirildiği için şehirdeki Ermeni halk sürüleri ile yerli Rum ahali ve mahdut miktarda şehirde kalan Türklerin ve bilhassa işgal kuvvetleri mensuplarının ekmek ve sair gıda bakımından işeleri çok fena günlere doğru hızla ilerlemekte bulunuyordu.

Bu nazik ve hayati olayları düşünen, gerekli tedbirleri almağı aklına getiren hiç bir makam ortada yoktu.

İki un fabrikası sahipleri ellerindeki stok hububatın ancak iki aylık ihtiyacı karşılayacak miktarda olduğunu söylüyorlar, mevcuttan sonrası için dahi Fransa Hükümeti hariçten getirir tesellisile avunuyorlar ve halkı avutuyorlardı.

Bu gafiller bilmiyorlar mı idi ki, Fransızlar toplu kuvvetlerle Tarsus ve Mersin'e doğru yaptıkları son huruç hareketleri Türk milli kuvvetleri karşısında münhezim olarak Frengülüs köyü dolaylarından ric'at etmiş ve soluğu Adana şehrinde almışlardı. Bu durum muvacehesinde un ve sair gıda ihtiyacını Fransa Hükümeti Mersin'den Adana'ya hangi yollardan ve hangi askeri kuvvetlerle un ve sair erzak getirebilecekti, bunu düşünen ve hesaplıyan bile yoktu.

"Harp Hatıralarım" – 54 – Milli Hükümet Valisinin Tebşiratı

Pozantı'da Adana Vilayeti merkezi idarecileri kendi teşkilatı vasıtasile işgal altındaki Adana şehriyle daimi irtibatı temin etmekte ve Pozantı'da çıkan "Yeni Adana" Gazetesini şehre muntazaman ve günü gününe soktukları gibi gizli mektuplar ve gizli emirler hususu kuryelerle getirilip götürülmekte idi.

Un fabrikatörlerinin anlaşmaya yanaşmamaları karşısında aldığımız vazifenin ehemmiyetine binaen, bu durum bizleri nevmidiye sevk etmekle beraber azmimizden hiçbir şey kaybetmeksizin, sabırla ve zamanla muvaffak olacağımız hususunda içimizde kat'i bir iman mevcut bulunuyordu.

Vaziyet hakkında Vali Nuri beye şehre gelen kuryelerle ve kesik cümleler arasında başkalarına yazdırdığımız yazılarla –iki tarafın anlayabileceği muamma şeklinde- malumat verilmekte ve aynı üslup ile muhatap ismi yazılı olmıyarak emir ve direktifler alınıyordu.

Bu vazifeyi canları pahasına fedakarlıkla görenler arasında Ajans İbrahim adında Adana'nın yerlisi bir zat var idi ki bu mevzuda yaptığı vazifeler tarihe geçecek olaylardandı.

En son ve kurye Ajans İbrahim vasıtasile aldığımız haberde: Fransa Hükümetinin Ankara'ya gönderdiği murahaslarla anlaşmaya varılarak işbu anlaşma parafa edilerek murahaslar tarafından hükümetlerinin tasvibine arz edilerek ve neticenin ayrıca bildirileceği beyan ve kısa kelimelerle, bu anlaşma tasdik edildiği taktirde Adana'mız ve hinterlandının en çok iki ay zarfında sahibi aslisi olan biz Türklere iadesi ve işgal makamlarının bu müddet zarfında şehri terk edecekleri ilave ve tebşir ediliyordu.

Bizim aldığımız bu sevinçli haberlerden şehir sakinleri ve dünyanın her tarafından müstakbel KİLİKYA hükümeti hülyasile toplanmış olan Ermeniler, İslam unsurunun Fransızlara ittiba etmiş uşak kuyrukları da bir şeyler his etmiş olacaklar ki bu; menfur yaratılışlı mahlukların ağızlarını bıçak açmıyordu.

Fabrikalarını kiralamak için bir müddet evvel müracaat ettiğimiz "Boduroğlu ve Aşıkyan" Un Fabrikaları sahipleri anlaşma zemini hazırlamak maksadile Ticaret Borsası simsarlarını ticarethanemize kadar göndermişler ise de, vaz'iyetin inkişafına kadar bunlarla anlaşmaya yanaşmıyarak Fransa Hükümetile akdedilecek muahedeye intizar edilmesinin daha faydalı olacağını düşünerek mutavassıtları oyalamakta idik.

"Harp Hatıralarım" – 55 – Fransa Hükümetile Anlaşma

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile Fransa Hükümeti arasında yapılan müzakerelerin sonucu ilan edildi. Yapılan anlaşmaya nazaran "Kilikya" yani Adana ve havalisindeki Fransız işgal kuvvetleri 5. ikinci teşrin (Kasım) tarihinden itibaren tedricen sivil ve asker kuvvetlerini çekmeğe başlayarak, 5 Ocakta işgal kuvvetleri tamamen bu mıntıkadan ayrılmış bulunacaklardır.

Anlaşmanın iki hükümet tarafından tasdikini müteakip Türk Hükümeti tarafından gönderilecek vali şehre girecek ve ikametgahına tahsis edilecek binaya Türk Bayrağı mütemadi surette çekilecek ve 5 Ocak tarihine kadar resmi ve hususi hiç bir mahale Türk Bayrağı çekilmeyecektir.

Anlaşma gereğince bir Türk piyade taburu şehre bayraksız olarak girecek ve şehrin asayışı mevcut polis ve jandarmalar tarafından idare edilecek, devlet dairelerindeki memurlar eskisi gibi vazifelerine devam edecekler ve iki taraf, elinde bulunan esirlerle sürgün edilmişler iade edilecek ve bilcümle siyasi suçlular hakkında Türk ve Fransa Hükümetleri tarafından umumi af kabul edilerek hiç bir takibat yapılmıyacaktır.

Anlaşmanın bu suretle ilan edilmesi şehirde panik yaratmış ve işgal kuvvetlerine kayıtsız şartsız muti ve bağlı olan kuyruklar, mahdut miktardaki Türklerle Ermeni ve Rum unsurların bir şaşkınlık içinde ne yapacaklarını düşünemez hale gelmişlerdi.

Hükümet avlusu içindeki Sağlık Müdürlüğü binasında işgal kuvvetleri tarafından görevlendirilen Fransız memurları, şehri terk ederek Türk sınırları dışına çıkacaklara pasaport muamelelerini yapmağa başlamışlar ve geniş olan hükümet avlusu bu müracaatçılarla dolup boşalmağa başlamıştı.

Milli Hükümet tarafından Adana Valiliğine tayin edilen Hamit bey (ki: bu zatın çok asabi olmasından Deli Hamit bey namile maruftur.) özel bir katarla ve bu katarın kompartmanları hıncahınc dolu Türklerle Adana garına geldiği zaman yapılan karşılama görülmeğe değer bir manzara arz ediyordu.

Kesilen kurbanlar, akıtılan sevinç göz yaşları yıllardır memleketinden uzak kalmış Adana çocuklarının halas ve saadetini; bu suretle işgal kuvvetlerine ve onların döküntü bendelerine ve tek kelime ile kainata ilan ediyordu.

"Harp Hatıralarım" – 56 – Milli Hizmete Başlıyoruz

Şehirde Ermeni milletinden "Aşıkyan" Un Fabrikasını sahiplerinden kiraladık. Bu fabrika Saat Kulesi civarında Kazancılar Çarşısında küçük ve zamanına göre tesisleri mükemmel Vals tertibatı olan bir un fabrikası idi. Fabrika yirmi dört saat zarfında, beheri 100 kiloluk azami 120 çuval un ve yaz mevsimlerinde beheri 20 kiloluk 100 kalıp buz imal eden ve ayrıca 16 adet küçük çırçır makinasını ihtiva ediyordu.

Adana ve havalisinin asıl sahipleri Türklere teslim ve iadesinden sonra köy ve çiftliklerde kuyulanmak suretile saklanmış bulunan hububat şehre naklediliyor ve alıcı tüccar bulunmadığından fabrika mağazalarına emaneten dökülüyordu. Ordumuzun bu hususdaki maksat ve arzusu kısmen olsun temin edilmiş bulunuyordu. Faaliyete geçen fabrika istihsalatından her gün bir vagon (on ton) unu Garp Cephesi kumandanlığı emrine sevk ediyordu.

Ordumuzun Adana şehrinde yeni teşkil ettiği Menzil Kumandanlığı ile daimi temas halinde olduğumuzdan Garp Cephesi kumandanlığının Adana'da daha büyük bir un fabrikasının lüzumuna zaruret olduğu ve bilhassa ordu birliklerinin bulgur ihtiyacının temini dahi un kadar mühim ve acil olduğu noktasında fikirler birleşmiş olduğundan cephe kumandanlığı ile temas etmek üzere Akşehir'e hareket ettim.

Akşehir'de ordu karargahına giderek cephe kumandan muavini Asım bey (Rahmetli Orgeneral Asım Gündüz) ile vaz'iyeti uzun uzadıya müzakere ettik. Varılan neticeye göre:

- a) İşletilen fabrika mensuplarının tamamı Garp Cephesi karargahına kayıtları yapılarak askerlikten tecil edilecekler.
- b) Bulgur imali için kurulacak teşkilatta çalıştırılacak işçiler dahi aynı şekilde tecil edilecek ve bu arada işlerini terk edenler veya fabrika idaresi tarafından işden çıkarılacak olanların künyeleri derhal mahalli askerlik şubesi reisliğine bildirilerek cepheye sevk edilerek keyfiyet günü gününe Cephe Kumandanlığına bildirilecek.
- c) Fabrikaların işletilmesine lüzumlu kömür, yağ ve diğer maddelerin tedarik ve temininde mahalli mülkiye amirleri ile Menzil Kumandanlığı yardımcı olacaklar.
- d) Bulgur kaynatılması için gerekli büyük kazanların tedarikinde Menzil Kumandanlığı azami yardım gösterecek.
- e) Adana İstasyon Hat Komiserliği her gün talep edilecek boş vagonları derhal biz Arifzade kardeşler emrine verecek ve navlun ücretleri Cephe Kumandanlığı tarafından ödenmek şartile günü gününe sevk edilecek.
- f) İcabihale göre ve talep vukuunda Arifzade kardeşler emrine birbuçuk milyon liraya kadar avans suretile kredi teminile aylık un ve bulgur teslimat karşılığı Menzil Kumandanlığınca verilecek avansların mahsusu yapılacak.

Bu esaslar dairesinde mutabakat temin edilerek gerekli yazılı emirleri alarak Adana'ya döndüm.

"Harp Hatıralarım" – 57 – Orduya Her Gün Onar Ton

Garp cephesi karargahından Adana'ya avdetimde Menzil Kumandanı ve Vali beyle görüştüğümde sonra, bulgur imali işine dahi önem verilerek Kumandanlığın yardımıyla Tabak esnafının elinde metruk halde bulunan, 20-30 teneke su istiap eden bakır kazanları satın aldığımız gibi Rum milletinden Simyonoğlu (şimdiki Milli Mensucat Fabrikası) Bez Fabrikasından yüzlerce top kaput bezi satın alındı. Hükümet civarında, şimdiki Ocak Mahallesi ve Seyhan nehri kenarında dedemizin malı olan boş arazide bulgur kaynatılıyor, kurutuluyor ve her akşam fabrikaya naklediliyordu.

Fabrikanın un kısmında dörtü iki adet silindir makinaları bulgur kırmağa tahsis edildiğinden, her gün onar tonluk bir vagon un ile onar tonluk bir vagon bulgur hazırlanarak derhal sevk ediliyordu.

Kurulan bulgur teşkilatı hakikaten görülmeğe değer muazzam bir iş ve o nisbette zevkli bir faaliyet manzarası arz ediyordu.

Fabrikada ilk önce tiryörlerden geçirilen buğdaylar sahaya taşınıyor, sahada yüzlerce işçi arasında bulunan kadın işçiler getirilen buğdayları bol su ile yıkıyor, kazanlara dolduruyor, kaynatıyor ve bezler üzerine çıkartarak kurutuyor, çuvallara doldurularak değirmen silindirlerinde kırılıp bulgur yapılmak üzere fabrikaya naklediliyor.

Bu işlerin askeri bir disiplin ruhuna muntazaman ceryan etmesi gelip geçenleri hayret ve hayranlık içinde bırakıyordu. Verilen vazifelerin bu derece benimsenerek yapılması, memleketimizin yeni işgal faciasından kurtularak Milli Orduların vatanın ölüm dirim harbine girmiş bulunmasının idraki, millet olarak el birliğile başlanılan bu ve bunun gibi işlere Adana'nın erkek ve kadınları içten gelen arzularile çalışmaları hususunda faaliyetin bu şekilde devamı göğüslerimizi iftiharle kabartacak derecede şahlandırdığıydı.

"Harp Hatıralarım" – 58 – Boduroğlu Un Fabrikasını Teslim Alıyoruz

Akşehir'den döndükten sonra ordumuzun un gibi, bulgur gibi maddelere ne derece ihtiyacı olduğunu gözlerimle gördüğüm için, Adana'ya gelir gelmez her çareye baş vurarak ikinci bir, büyük un fabrikasının kiralanmasına teşebbüs edildi.

"Boduroğlu" namile maruf un fabrikasına müdür olarak bir Fransız oturtulmuş ve güya bir Fransız şirketi sahiplerinden kiralanmış süsü veriliyordu.

Fabrika sahipleri Adana'yı terk ederek aileleriyle birlikte Suriye'ye gitmiş olduklarından bu cihetin tahkikine imkan görülemiyor ve Vilayet makamı tarafından fabrika sahipleriyle mürettep veya muhayyel Fransız şirketi arasında yapıldığı iddia edilen mukavelename, şirket müdürü Fransızdan istenildiği zaman "Fransaya tasdike gönderildi" cevabı veriliyordu.

Vali beyle fikir mutabakatına varılarak Adana ve havalisinin işgali zamanlarında Boduroğlu Fabrikası sahipleriyle Fransızlar arasında herhangi bir kira mukavelesi yapıp yapılmadığının tetkik ve bildirilmesi Adana, Tarsus, Ceyhan ve Mersin Katibi-adilliklerine (Noterliklerine) çok acele işaretile soruldu.

Vilayet makamından noterliklere yazılan mektupları alarak kendim götürdüm ve yapılan incelemelerde adı geçenler arasında herhangi bir mukavele yapıldığına rastlanmadığı cevaben bildiriliyordu.

Vilayet makamı derhal zecri harekete geçerek Fransız müdürü Emniyet Müdürlüğüne celbettirerek noterliklerin bildirileri anlatıldığı gibi en çok bir hafta zarfında, iddia edilen mukavelename ibraz edilmediği takdirde fabrikanın zorla boşaltılarak Milli emlak müdürlüğüne teslim edileceği de yazılı olarak tebliğ ettirildi.

Bir hafta sonra istenilen mukavelename ibraz edilemediği ve iddianın bir muvazaadan ibaret olduğu anlaşılınca emniyet mensuplarına verilen emir üzerine biz kardeşler de dahil olarak fabrikaya gidildi.

Fabrikanın dahil ve haricinde ve lüzumlu mahallerde nöbetçi polisler ikame edildikten sonra esasen o gün çalışmamakta olan fabrikanın bütün usta ve işçileri fabrikadan çıkarıldıktan sonra fabrikada mevcut demirbaşlar ile buğdaylar, unlar bir iki gün zarfında tesbit edildi.

Bu fabrika günde (24 saatte) beheri 100 kiloluk 400 çuval un ve saatte beş kilo pamuk tohumu ayıklıyan 24 adet çırçır makinası mevcut olup, zamanının en büyük ve modern un fabrikası idi.

250 beygir kuvvetinde mazot veya gaz ile müteharrik dizel motoru fabrikayı tamamen tahrik ettiği ve fabrikada büyük bir tamirhane, iki adet torna tezgahı ve bir elektrik donamodu ve elli tonluk akar yakıt deposu ve güzel bir müdüriyet binası ile iki milyon kilo buğday alacak muntazam müteaddit depoları ve geniş avlusu fabrikanın müştemilatından olmakla beraber işbu fabrika şehrin göbeğinde şimdiki "Fevziçakmak" caddesinde bulunuyordu.

"Harp Hatıralarım" – 59 – Teslim Alınan Fabrika

Boduroğlu Un Fabrikasını Fransız idarecilerinden teslimini müteakip bütün müstahdemleri bir araya toplayarak eskisi gibi işlerine devam edebileceklerini ve devren aldığımız cetvellere göre, her mensubun ücretlerinin aynen verileceğini beyan ederek, faaliyetlerine yeni bir ruh içinde başlamalarını rica ettim.

Ne hazin ve elim bir olaydır ki fabrikanın bütün ustaları, ustabaşısı ve müstahdemleri ile amele kadrosunu Türkün gayrisi Rum ve Ermeniler teşkil ediyordu. Tek boncuk olarak torna tezgahında tek bir Türk Yunus usta var idi ama o da bir müddet sonra cibiliyeti iktizası işletmeye karşı yaptığı ihanetten dolayı kapı dışarı edilmişti.

Elimizde yetişmiş ve memleketin iftihar edeceği makinistlerin mevcudu hayli kabarık olmasına rağmen bunların tamamı buhar kazanlarında ameli ihtisas sahibi olmuşlar ve fakat içlerinde dizel makina ve motorlarından anlar tek usta mevcut bulunmuyordu.

Fabrikanın buğday eleme, yıkama, havalandırma ve kırma, vals tertibatı olan un kısımlarını idare edecek Türk usta ve işçilerimiz elimizde mevcut olmakla beraber, fabrikayı tahrik eden 250 beygir kuvvetindeki dizel motorunu idare eden ustabaşı maalesef bir Rum olduğu gibi muavinleride aynı unsurdan veya Ermeni milletinden teşkil edilmişti.

Bu ustabaşı kendi kafasile ve kafasındaki düşünce ile makina dairesine maiyetindekilerden başkasını sokmaz ve hatta dizel motorunun ilk tahriki sırasında makina dairesinde kendisinden başka kimseleri bırakmazdı.

Ustabaşının bu hareketi gözlerimizden kaçmıyor ve kabiliyetli buhar makinistlerinden seçtiğimiz genç elemanları makina dairesine nazır olan mahallere gizlice yerleştirerek dizel motorunun ilk işial (yakılma) safhasını tarassut ve tetkikten başka çıkar yolunu bulamıyorduk.

Anadoluyu istila etmiş Yunan sürülerinin karşısında harbeden Türklerin işeleri için çalışan büyük bir un fabrikasının ustabaşısı bizlere hakiki yar olabilir miydi? Nasıl olsa günün birinde hıyanetini gösterecekti. Bu itibarla tedarikli olmamız zaruri idi.

Zaman zaman dizel motoru durur koşarım makina dairesine. Ne olduğunu sorarım, aldığım cevap "Efendim mazot yollarına üstübü kaçmış temizlemek lazım". Bu temizleme en aşağıdan iki saat sürer. Gün içinde bu halin bir kaç defa tekerrür etmesi ordumuz mensuplarının beslenmesi hakkındaki gayemizi baltaladığı için cezri tedbirler almak bizlere düşüyordu.

"Harp Hatıralarım" – 60 – Karar: Bütün Müstahdemlere Yol Verilecek

Her iki fabrikayı işletmek suretile girişilen iş çok büyüktü. Her gün iki fabrikadan 400 çuval un ile 300 çuval bulgurun ihzarı ve ordu emrine sevki, insan çalışma ve çalıştırma kudretinin üstüne çıkıyordu.

Biz kardeşlere maddi ve manevi yardımcı olarak Adana Meb'usları (şimdi hepsi rahmetli olan) Ali Münif Yena, İsmail Safa Özler ve Muhtar Fikri beylerden ibaret olmak ve fabrikanın alım satım gibi harici işleri Arifzade Asım bey ve fabrikanın dahili işletmesi işleri bu eserin yazarına aitti.

Meb'us ortaklar, gerek fabrikanın harici alım satım işlerine ve gerekse dahili işletmesine sureti katiyede müdahale etmiyerek, yalnız maddi ve manevi iştirakleri ile muzaharet göstereceklerdi.

Fabrikalar bu şartlar altında çalışıyor ve yukarıda işaret edilen şekilde ordumuzun ihtiyacı (bizce yapılmasının en azamisi) yapılıyor ve günü gününe sevk ediliyordu.

Devir aldığımız fabrika müstahdemlerinin sık sık ihanetlerinin birer misali olarak arıza bahanesile dizel motoru durduruluyor, un dairesindeki ustaların vals elekleri yırtılmış teranesile, eleklerden yüzlerce ve belki de binlerce kilogram unu kepeklere karıştırdıkları ve buğday yıkama dairesinde yıkantı makinaları kasden delinerek tazyikli su kuvvetile yüzler ve binlerce kilogram buğdayların kanalizasyona akmasına sebebiyet verilmesi gibi hadiseler tesbit edilmiş bulunuyordu.

Bu hainane hareketlere karşı her şey tarafımdan hazırlanmıştı. Cezri harekete geçmek ordularımızın iaşeleri bakımından lazım ve hatta elzemdi.

Özel şirketimizi teşkil eden arkadaşlarla görüşerek Türk'ün gayri unsurlardan mürekkep fabrika müstahdemlerinin tamamına yol vermek ve işlerimizin aksamadan yürütüleceği hususunda gerekli tedbirleri almış bulunduğumuzdan, memleketin ve ordunun hayati menfaatları bakımından bu; ihanet yuvası adamlardan fabrikanın kurtarılması zaruri olduğunu beyan ve aldığım tedbirleri uygun bulduklarını ve yapılacak hareketlerde serbest olduğumu ifade etmişlerdi.

"Harp Hatıralarım" – 61 – Fabrika İhanet Yuvasından Temizleniyor

Daima ihanetle iş gören fabrika müstahdemlerinin tamamının uzaklaştırılması kararı üzerine, gündüzden yaptırılan tebligata binaen fabrikanın gece çalışmayacağı kendilerine bildirilmiş olduğundan akşamleyin hepsi fabrikayı terk etmişlerdi.

Gecedен hazırlanan istihkak bordrosu üzerine sabahleyin fabrika kapısına gelen müstahdemler içeriye alınmıyarak, teker teker müdüriyet odasına alınarak istihkakları ödenmek suretile, melanet yuvasının ihanetlerine bu suretle son veriliyordu.

Memleketimizin yetiştirdiği genç mühendislerden Hakverdi Ziya beyin nezaretinde yeniden teşkil edilen Türk ve Müslüman usta ve müstahdemlerle derhal faaliyete geçilerek hiç bir aksaklık zuhur etmeksizin işlerin yürütüldüğü günü sevinçle görüyorduk.

Fabrika dahilinde herhangi bir sabotaja karşı sıkı tedbirler alınmıştı; bilhassa makina dairesine fazla ehemmiyet veriliyor, gece ve gündüz nöbetçi gözcüler bekletiliyordu.

Bu suretle Türk ellerile işletilen fabrikada normalin üstünde gayret sarf edilerek, istihsal gücü artırılarak un ve bulgur sevkiyatı haddinden fazlaya çıkarılmış olduğundan Garp Cephesi Kumandanlığının sık sık gönderdiği takdir ve teşekkür mektupları fabrikayı fiilen işletenler ve bulgur imal eden mensupların çalışmalarını arttırmağa vesile teşkil ediyordu.

Zaman zaman Akşehir'e Garp Cephesi Karargahına gidiyor, lüzumlu direktifleri alarak dönüyordum. Karargahta ve civarda bir asker gözü ile müşahedelerim, göğüslerimizi iftiharle kabartacak olaylarla dolu idi.

Talim – Terbiye hummalı şekilde faaliyet gösteren birliklerdeki mehmetciğin çevik ve cevval hareketleri, vatani düşman istilasından kurtarmak azminin kuvvet ve kudretini herkese göstermekte bulunuyordu.

Bir taraftan askeri yığınaklar, ileri hatlara yapılan sevkiyat, diğer taraftan harp techizatının ve bu arada gıda stoklarının gerilerde toplanması, Umumi Taarruzun pek yakın olduğuna birer işaret ve alamet sayılıyordu.

"Harp Hatıralarım" – 62 – Üçüncü Fabrikayı Konya’da Kiralıyoruz

Akşehir’de Garp Cephesi Kumandanlığından aldığım direktifler üzerine dönüşte Konya’ya uğrayarak Kolordu Kumandanı Miralay (Albay) Fahrettin (Emekli Orgeneral Fahrettin Altay) beyle temasa geçtim. Kumandan bey ordunun iaşe ihtiyacının temini hususunda gösterdiğimiz hizmet ve faaliyetin orduca takdir edildiğini beyan ederek, fabrika işletmesinin bir ihtisas işi olduğundan Konya’da metruk ve muattal bir halde bulunan modern “İsmailpaşa” Un Fabrikasının kendi tavassutiyle tarafımızdan kiralanarak işletilmek suretile ordu ihtiyacına yapılan yardımın arttırılmasını rica ettiler.

Fabrikayı görmek arzusunda olduğumu söylemekliğim üzerine celbedilen fabrika müdürüne; bizimle anlaşarak fabrikanın faal hale getirilmesinin zaruri olduğu kendisine anlatılmakla birlikte fabrikayı görmeğe gidildi.

“İsmailpaşa” namındaki un fabrikası Konya istasyonu yakınında ve istasyondan fabrika iç ambarlarına kadar geniş demiryolu hattile bağlanmış ve fabrika etrafı yüksek duvarlarla çevrili çok geniş bir saha inşa edilmiştir.

Fabrika sahibi paşa Konya’da valilik yaptıktan sonra bu fabrikayı inşa ettirmiş olduğunu vekili olan fabrika müdürü söylüyordu.

Fabrikanın; kapısından içerisine girildiğinde alt kısmı yazıhane, üst kısmı müdürün ikametine mahsus konforlu bir binası var.

Fabrika çok geniş bir arazi sahası içerisine inşa edilmiş olup müstakil torna dairesinde üç adet torna tezgahı ve her nevi madeni aksamı onaracak kudrette bir tamirhanesi mevcuttu.

Takriben iki milyon kilogram buğday alabilecek müteaddit ambarlar ve çok sağlam yapılmış fabrika binası.

Buğday eleme, yıkama ve havalandırma tertibatı ile buğday kırma silindirleri, un elekleri zamanının en modern tesislerle meydana getirilmiş hakikaten güzel bir eser.

Bu mükemmel tesislere karşılık yüzelli beygir kuvvetinde mangal kömürü ile müteharrik Gazojen motoru fabrikayı tamamen çalıştırabilecek kudretten mahrum.

Ordumuzun acil ihtiyaçlarına bir yardım olmak arzusile yıllardır boş ve metruk kalmış fabrikayı; vatanın karşılaştığı güçlükleri yenebilmek hususunda zerrece idraki olmayan ve sanki Yunanlıların müttefiki gibi hareket eden Arnavut milletinden fabrika müdürü olan zattan, aklın kabul etmiyeceği fiatla kiralamak zorunda kalındı.

Fabrika kiralandıktan sonra piyasayı yoklamak üzere buğday pazarına gittik.O gün en ala buğdayın kilosu onbuçuk ve mangal kömürünün kilosu altı kuruştı. Fabrikanın tarafımızdan kiralandığını haber alan haris ruhlu muhtekirler derhal fiatlara ve arka arkaya zam yapmak suretile üç gün içinde buğdayın kilosu onikibuçuk ve mangal kömürünün kilosunu dokuz kuruşa çıkarmaktan çekinmedikleri görülmekle bu hususta tedbir almak zorunda kaldık.

"Harp Hatıralarım" – 63 – Fabrikanın İşletilmesi İçin Alınan Tedbirler

Muhtekirlerin alabildiğine fiyat yükseltmeleri karşısında Kolordu Kumandanı Fahrettin beyle görüşerek Cephe Kumandanlığının verdiği yetkiye istinaden, buğdaylar Adana'dan dilediğimiz kadar vagonlara yükletilecek ve derhal Konya'a sevk edilerek fabrika içindeki ambarlara kadar demiryolları vasıtasile götürülecek ve Adana'dan Konya'ya kadar olan navlun tamamen orduya ait olacak. Bu hususta ilgili makamlara gerekli emirler verildiği gibi teklifimiz üzerine Pozantı'da mevcut ve mangal kömürü yapılmışa müsait geniş sahadan Meşe ormanının emrimize verilmesi kabul edilmiş olduğundan bu kömürler dahi Pozantı istasyonundan Konya'ya kadar getirilecek ve navlunu ordumuz hesabına ödenecek.

Bu arada en mühim mes'ele, Konya Fabrikasındaki buğday kırmağa mahsus silindir topları Konya buğdaylarına göre dişlenmiş olduğundan torna tezgahlarını derhal harekete geçirerek tadilata başladığımız gibi Vals eleklere dahi Adana'dan getirdiğimiz ustalarla Adana buğdaylarına göre değiştirilerek faaliyete hazır bir hale getirildi.

Katar haline gelen buğday ve mangal kömürleri onbeş gün zarfında istihsale başlanılarak her gün 150 – 180 çuval kırma un ordumuz emrine sevk ediliyordu.

Bu suretle faaliyete ve istihsale başlandıktan sonra Konya'nın muhtekir buğday tacirleri ve kömürçüleri süratle fiyatları düşürmüş iseler de iş işten geçmiş, fabrikanın buğday ve un tesisleri Adana buğdaylarına göre tadil edilmiş, mangal kömürü istihsali de Pozantı ormanlarından temin edilmiş bulunuyordu.

Zaman; ne yazık ki: Vatan topraklarını müstevli düşmandan temizlemek için ordu mensuplarının ve Ankara'da Mustafa Kemal Paşa'nın etrafında toplanmış münevver ve vatansever bir kütlenin gece gündüz, huzur ve istirahat ne olduğunu düşünmeden sarf ettikleri hizmetler karşısında, bir çok şehirlerde türeyen muhtekirlerin bu insafsızlıkları insana elem veriyordu.

"Harp Hatıralarım" – 64 – Umumi Taarruz Ve Sonu

26 Ağustos 1922 tarihinde başlayan umumi taarruzumuz 10 Eylül 1922'de Türk Ordularının tarihimize destanlar yazan zaferleriyle sona ermiş ve yıllar boyunca Anadolu ve Trakya'yı çizmeleriyle kirlüten düşman sürülerinden eser kalmamış ve bunların bir çoğu ölmüş, Türk süngülerile öldürülmüş ve on binlercesi Zabitle, Kumandanlarla, Baş Kumandanlarla Türk kahraman birliklerine esir düşmüşlerdi.

Kurtuluş savaşımızın devamı müddetince, büyüklerimizin biz kardeşlere tevdi ettikleri vazifeleri Adana'da iki adet ve Konya'da bir adet olmak üzere üç büyük un fabrikasını harekete geçirerek, harbin sonuna kadar yorulmadan, bıkmadan ustalarımızla, işçilerimizle el ele vermek suretile çalışarak Türk zaferinin Vatanı kurtaran, istiklaline kavuşturan sevinçli sonucuna erişerek Vatan'a olan borcumuzu yaptığımıza kani olarak müsterh ve mesut yaşıyoruz.

Bu hizmetlerimizin sonsuz iftihar kaynağı rahmetli Orgeneral Asım Gündüz'ün Garb Cephesi namına ve 12. Kolordu Kumandanı Fahrettin Altay'ın bize göndermek lütfunda buldukları teşekkür ve takdirlerini sıralayan mektupları bizler için ebedi bir iftihar kaynağı ve evlatlarımız için dahi istikbalde Vatan'a yardım hususunda bir teşvik ve bir yol gösteren hedef ve istikamet olacaktır.

Köyündeki ana kucağından bilgisiz ve tecrübesiz olarak Askerlik ocağına alınan Türk çocuklarını yetiştiren Ordularımızın Subay ve Komutanları, Mehmetçiğin yetiştirilmesinde ne derecelerde mahir iseler sivillere de Vatan ve Orduya hizmet hususunda, bizlere tatlı dille aşıladığı telkinatle hizmetlerimizin başarılı neticesini böylece almakla bu husustaki bilgi ve anlayış kudretleriyle karşısındakilerin çalışma gücünü arttırmış olmaları hakikaten takdire şayan olaylardı.

Kendi evlatlarımıza ve Türk gençlerine tavsiyelerimiz Kurtuluş savaşları gibi olaylar zuhurunda memleketin halas ve selameti için yapılan teklifler arasında yapabileceğin kadarını ret etmiyerek mevcudiyetin pahasına da olsa başarmağa çalışmanız olmalıdır.

Türk büyükleri ve Türkün çok büyük ALLAHİ Türk çocuklarından ancak böyle hizmetler bekler.

Şahap Azmi ÖÇALIR